T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

SİYÂSET-İ ŞER'İYYE KAVRAMI VE MODERN ÇAĞDAKİ UYGULAMA ALANLARI

Yüksek Lisans Tezi

Moussa KOANDA

Ankara- 2019

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

SİYÂSET-İ ŞER'İYYE KAVRAMI VE MODERN ÇAĞDAKİ UYGULAMA ALANLARI

Yüksek Lisans Tezi

Moussa KOANDA

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Oğuzhan TAN

Ankara-2019

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

SİYÂSET-İ ŞER'İYYE KAVRAMI VE MODERN ÇAĞDAKİ UYGULAMA ALANLARI

Yüksek Lisans Tezi

Moussa KOANDA

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Oğuzhan TAN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmzası
Doç. Dr. Oğuzhan TAN	.....
Doç. Dr. AbdurrahmanYAZICI	.....
Dr. Öğr. Üyesi Suat KOCA	.....

Tez Sınavı Tarihi :14.06.2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim 24../.06./2019

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı
Moussa Kaamda
İmzası
.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER II

ÖNSÖZ V

KISALTMALAR VII

GİRİŞ

İÇERİK VE YÖNTEM 1

I. TEZİN AMACI 1

II. TEZİN ÖNEMİ 1

III. KONUNUN SUNULMASI 2

IV. KONUNUN SINIRLANDIRILMASI 2

V. KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ 3

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYÂSET-İ ŞER'İYYE KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ 5

I. SİYASET-İ ŞER'İYYE KAVRAMI 5

A. Lügât ve Istılâh Bakımından Siyâset Kavramı 5

B. İslâm Hukukunda Siyâset-i şer'iyye Kavramı 9

1. Klasik Fıkıh Kitaplarında Siyâset-i şer'iyye Kavramı 9
2. Modern Fıkıh Literatüründe Siyâset-i şer'iyye Kavramı 15

C. İslâm İdare Hukukunda Siyâset-i şer'iyye 17

1. İslâm Siyâset Teorisinde Devlet Kavramı 17
2. İslâm Siyâset Teorisinde Devlet Özellikleri 18

a. Dîn ve inanç özgürlüğü 18

b. İnsan Hakları 18

c. Hükümlerdeki Esneklik 18
d. Eşitlik ve Adalet Presibi 19
e. İtaat ve Teslimiyet 21
f. Şûra (Danışmanlık) 22

II. SİYÂSET-İ ŞER'İYYENİN DAYANDIĞI KAYNAKLAR 24
A. Nass Delili 24
1. Siyâset-i şer'iyye ve Kur'an 24
2. Siyâset-i şer'iyye ve Sünnet 26
B. İçtihat Delili 31
1. Siyâset-i şer'iyye ve İstihsan 31
2. Siyâset-i şer'iyye ve Sedd-i zerâi 33
3. Siyâset-i şer'iyye ve Örf 35
4. Siyâset-i şer'iyye ve Maslahatı Mürsele 38

III. SİYÂSET-İ ŞER'İYYE'NİN UYGULANMA ŞARTLARI 43

İKİNCİ BÖLÜM

SİYÂSET-İ-ŞER'İYYE VE MODERN SİYASET 48

I. MODERN SİYASET 48

II. MODERN SİYÂSETİN ÖZELLİKLERİ 49

III. SİYÂSET-İ ŞER'İYYE'NİN ÖZELLİKLERİ 50

IV. SİYÂSET-İ-ŞER'İYYE VE MODERN SİYASET ARASINDA MUKAYESESİ 52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MODERN ÇAĞDA SİYÂSET-İ ŞER'İYYE'NİN UYGULANMA ALANLARI 54

I. NASSIN ORTAYA KOYDUĞU SİYÂSET-İ ŞER'İYYE 54

II. NASSIN ORTAYA KOYMADIĞI SİYÂSET-İ ŞER'İYYE ALANLARI 55

A. Ekonomide Siyâset-i şer'iyye 55
B. Yargıda Siyâset-i şer'iyye 57
C. Devletlerarası Hukukta Siyâset-i şer'iyye 58
D. Kamu Yönetiminde Siyâset-i şer'iyye 60

SONUÇ 62

BİBLİYOGRAFYA 64

ÖZET 74

ABSTRACT 75

ÖNSÖZ

İslâm devletler hukukunda vazgeçilmez bir konuyu haiz olan *Siyâset-i şer'iyye* kavramı, literatür ve uygulama açısından İslâm toplumlarının devlet geleneğinde önemli bir yer tutmaktadır. *Siyâset-i şer'iyye*, insanların ihtiyaçlarını karşılayarak sorunlarına çözebilecek ve tüm zamanlarda ve mekânlarda uygulanabilecek bir sistemdir. *Siyâset-i şer'iyye*, bireyin, toplumun, devletin ve ümmetin menfaatlerinin genel olarak korunmasında büyük bir önem taşımaktadır. Sosyal hayatta insanların menfaatleri, devlet yönetimi, yargılama, ceza, mâlî ve ticarî meseleleri olması gerekmektedir.

İslâm halkın nezdinde kararlaştırılan *Siyâset-i şe'iyye* milletin menfaatine olarak işleri düzenlemek için yetkililerin kullanacağı şer'i bir sistemdir. Bu sistem kişisel arzu ve hevese boyun eğmeyen bir düzenlemedir. Milletin bu işlerinin tamamı iki noktada sınırlandırılmıştır: adaleti ve emanetin yerine getirmektir. Çünkü doğru yönetim ve âdil siyâset bu ikisiyle gerçekleşir.

İslâm insan hayatının ekonomik, siyâsî ve sosyal yönlerinin bütünü düzenlemiştir. Bunların birbirlerine bağlıdır, islâm'in kurduğu bu sistemin benzeri bulunmamaktadır. *Siyâset-i şer'iyye* ülke ve kulların yönetilmesinde geçerli olan sistemlerinden biridir. *Siyâset-i şer'iyye*, milletin hallerini ve çıkarlarını İslâm şeriatına ters düşmeyecek şekilde korumak için önemli bir fikir yoludur. Bunun çok alanları vardır. Bunlar genel yönetim veya idare, devletler arası ilişkiler, yargı sistemi, iktisadi /ekonomik alanlarını kapsamaktadır.

Çalışmamızın planlanması, araştırılması, yürütülmesi ve yapı hale gelmesinde ilgisi ve desteğini eksik olmayan, bilgi ve tecrübelerinden yararlanmış bulunduğumuz, yol gösterme ve geniş açıklamalarıyla araştırmamızı bilimsel temeller yönünde şekil veren bize her zaman en değerli vakitlerinden ayırarak destek olan danışmanım kıymetli Doç.Dr. Oğuzhan TAN hocama teşekkür bir borç bilirim. Diğer yandan çalışmamızın hazırlanması sürecinde tezimin Türkçesini düzeltmek ve mülahazalarını beyan eden Ar. Gör. Dr. Hadi Ensar CEYLAN, Arş. Gör. Kâmil ÇALIŞKAN ve tüm arkadaşlarıma tek tek şükranlarımı hürmetle belirtmek isterim. Son olarak Türkiye'de Yüksek lisans çalışmama imkân veren

Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığına ve çalışma boyunca yol gösteren, maddi ve manevi destek veren herkese en içten teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Moussa KONDA

KISALTMALAR

AÜİF : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

b : İbn

Bkz : Bakınız

c.c : Celle Celalüh

çev : Çeviren

DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi

DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı

h : hicri

Hz. : Hazreti

İÜİF : İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İÜ : İğdir Üniversitesi

m : Miladi

m.y : Basıldığı matbaa yok

r.a : Radiyallâhu anhu.

s : Sayfa

sav : sallellâhu aleyhi ve sellem.

t.y : Tarih yok

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

thk : tahkik

GİRİŞ

İÇERİK VE YÖNTEM

I. TEZİN AMACI

Bu araştırmadaki hedefimiz *Siyâset-i şer'iyye*'nin anlamını ortaya koymak, Hz. Peygamber ve O'ndan sonra gelen Sahabe ve tabiin döneminde bu kavramın nasıl uygulandığını göstermektir.

İslâm hukuku metodolojisinde bazı kavramlara, muhtevalarının açık olmayışı sebebiyle farklı anlamlar yüklenebilmektedir. Bu durum aynı zamanda kavram kargaşasına ve yanlış anlamlara yol açabilmektedir. Söz konusu kavramlardan biri de *Siyâset-i şer'iyye*'dir. Çünkü *siyâset-i şeriyye,* şer'i ahkâmın zaman, mekân ve kamu menfaatine göre değişimini ele alan bir kavramdır.

Çalışmamızda, İslâm şeriatının sadece ibadet hükümleri ile sınırlı olmadığını, siyasette, kamu yönetiminde de kendine yer bulabildiği üzerinde durulmaktadır. Ayrıca şeriat ve siyasetin birlikte olduğu vurgulanmaktadır. İslâm inanç ve ibadet yanında ahlak, kültür, sosyal davranış, siyaset, ekonomi ve toplum ile ilgili düzenlemeler getirmiştir.

II. TEZİN ÖNEMİ

İslâm idare hukukunda temel kavramlardan biri olan *siyâset-i şer'iyye'* . Literatür ve uygulama açısından İslâm toplumlarının devlet geleneğinde önemli bir yer tutmaktadır. *Siyâset-i şer'iyye*, insanların ihtiyaçlarını karşılayacak, sorunlarına çözüm üretebilecek ve tüm zamanlarda ve mekânlarda uygulanabilecek bir sistemdir. *Siyâset-i şer'iyye*, bireyin, toplumun, devletin ve ümmetin menfaatlerinin genel olarak korunmasında büyük bir önem taşımaktadır. Sosyal hayatta insanların menfaatleri, devlet yönetimi, yargılama, ceza meseleleri, mali ve ticari meseleler olmazsa olmaz bir konumda bulunduğundan, bu kavramlar *Siyâset-i şer'iyye* kavramı ile yakın ilişki içerisindedirler.

III. KONUNUN SUNULMASI

Çalışma, giriş, üç bölüm ve onuç oluşmaktadır. İlk bölümünde *Siyâset-i şer'iyye* kavramı genel bir bakış açısı ile ele alınmıştır. Birinci bölüm üç ayrı kısma bölünmüştür. Birinci kısımda *Siyâset-i şer'iyye* kavramı hem klasik hem de günümüz fıkıh literatürü ve İslâm idare hukukunda *Siyâset-i şer'iyye* bağlamında ele alınmıştır. İkinci kısımda *Siyâset-i şer'iyye'nin* dayandığı kaynaklar incelenmektedir. Üçüncü kısımda ise *Siyâset-i şer'iyye*'nin uygulanma şartları ele alınmaktadır.

Tezin ikinci bölümünde ise *Siyâset-i şer'iyye* ile modern siyâsetin mukayesesi yapılmaktadır. Bu bölümde *Siyâset-i şer'iyye* ve modern siyâsetin temel özellikleri ve aralarındaki farklılıkları ortaya koymaya gayret ettik.

Tezin son bölümde ise *Siyâset-i şer'iyye*'nin modern dönemde uygulanabilecek alanları incelenmiştir. Bu bölüm dört alt başlığa ayrılmıştır. Bu bölümde ekonomik, yargı, devletlerarası hukuku ve kamu yönetimi alanında *siyâset-i şer'iyye*'nin modern bir konu olarak ele alınmaktadır. Çalışmamız üç bölümden sonra gelen sonuç kısmıyla sonlandırılmıştır. Sonuç kısmında, sarf edilen çalışmalar sonucunda konuyla alakalı elde edilen kanaatler ve önerilere yer verilmiştir.

IV. KONUNUN SINIRLANDIRILMASI

Yüksek lisans tez çalışması olarak tercih ettiğimiz bu konu, esas olarak *Siyâset-i şer'yye* kavramını ele almaya çalışılmaktadır**,** bu konu İslâm klasik ve modern fıkıh kitaplarında teorik olarak ele alınmıştır. Bu araştırmamızda öncelikle *siyâset-i şer'iyye* ile ilgili bazı temel bilgileri verilmesi amaçlanmaktadır. *Siyâset-i şer'iyye'*nin çok önemli bir konum işgal ettiği ve Hz. Peygamberin kurduğu ilk islâm devletinin müslümanlar ve gayrimüslümanlar arasındaki sosyal ilişkileri nasıl düzenlediği ve daha sonrasında sahabe, Hulafa-i Râşidin, Emevi, Abbasî ve Osmanlı devleti'nde İslâm siyasetine yönelik uygulamalar bu tezde fıkıh literatürü üzerinden sunulmaya çalışılacaktır. Günümüzde İslâm devlet ve sisteminden pratik düzeyde bahsetmek zorlaştığından, çalışmamızda sadece teorik tespitlere yer verilebilecektir. Ayrıca

bu tezde *Siyâset-i şer'iyye*'nin fıkıh kitaplarındaki tanımı verilmekte ve modern siyasetin uygulama alanlarıyla mukayesesi yapılmaktadır. Bundan ziyade günümüzde *siyâset-i şer'iyye* uygulanbilecek alanları kamu yönetimi, devletler arası ilişkileri, yargıda ve ekonomik alanları bir yaklaşım olacaktır.

V. KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Konuyla doğrudan ya da dolaylı ilgisi bulunan çok sayıda kaynak eser bulunmaktadır. Bu eserlerden önemli bir kısımını klasik fıkıh kaynakları oluşturmaktadır. Bunların içerisinde konuyla ilgili en meşhur eserlerden biri el-İmam Mâverdi'nin (ö.450 h / 9749 m) *el-Ahkāmu's-şultāniyye ve'l Vilāyatu'd-Dīniyye* adlı eserdir. Aynı ismi taşıyan ve Hanbeli Fakîh Ebu Ya'ala Ferra (ö. 458 h) tarafından yazılmış olan *el-Ahkāmu's-şultāniyye* isimli eserinde önemli bir kaynaktır. Bu kaynakta devlet başkanı ilgili olarak dönemin uygulamalarına dair önemli değerlendirmeler bulunmaktadır. Cüveynî'nin, *Gıyāsu'l-umem fi't-Tiyasi'z-zulem* adli eseri, Gazzâili'nin (ö. 505 h) *İhyāu Ulūmi'd-Dīn* adlı eseri bu alandaki önemli eserlerdendir. İbn Teymiyye (ö. 728 m) *es-Siyāsetu'ş-şer'iyye fî Islāhi'r-Rā'î ve'r-Ra'iyye* adlı kitaplarını zikretmemiz mümkündür. İbn Kayyim el-Cevzīyye'nin (ö. 751 h /1292 m) *İ'lāmu'l-Muvakiīn ar-Rabbi'l-Ālamīn* adlı serine, İbn Ferhûn'un (ö. 799 h) *Tebsuratu'l-Hukkām fî Usūl'il-Ukdiyye ve Manāhici'l-Ahkām* adlı eseri ile İbn Nüceym'in (ö. 970 h) *el-Bahru'r-Rāik Şerhu Kenzi'd-Dekāik,* eserine de çalımamızda sıklıkla başvuracağız. Bu eserlerde Siyaset-i şer'iyye bahislerinin oldukça detaylı bir şekilde incelendiği hilafet ve İmâmet konularına da yer verildiği görülmektedir.

Çağdaş âlimlerden Abdurrahman Tâç'ın *es-siyāsetu'ş şer'iyye ve'l-Fikihu'l-İslāmī;* Abdulvehhâb Ḫallāf'ın, *es-Siyāsetu'ş-şer'iyye fîş'ş-şuūni'd-Dustūriyye ve'l-Hāriciyye ve'l-Māliyye* adlı eserlerinde konu daha detaylı temas etmiştir. Ayrıca zengin bir içeriğe sahip olup konuları daha sistematik ele alan eserler arasında yer alan İbrahim Abdur-Rahim'ın, *es-siyāsetu'ş-şer'iyye*, Atevh'ın, *el-Medḫal İle's-siyāseti'ş-şer'iyye* ve Halife İbrahim b. Yahya'nın, *es-siyāsetu'ş şer'iyye* adlı eserlerine çalışmamızda sıklıkla başvuracağız.

Bu kaynakların dışında İslâm Hukukunun genel literatürü tezimize kaynak teşkil etmiştir. Bunlardan: Abdulkarîm ez-Zeydân'in, *el-Medḫal Lidireseti'ş-*

şeriat; Abdul Âlî Ahmet, İbrahim b. Musa eş-Şātıbī'nın *el-Muvāfākāt fî Usūli'ş-şerīa* ve *el-İ'tisām* adlı eserleri de çalışmamızda müracaat edilen kaynaklar arasındadır. Vehbe ez-Zuhaylî'nin *el-Fikhu'l-İslamī ve Adillatuhū,* Zekiyyüddîn Şaban'ın Usûlü'l Fıkıh, Muhammed ebu Zehra'nın (*Fıkıh Usulü* isimli kitapları Siyâset-i şer'iye dayandığı kaynaklar ile ilgili çalışmalarda başvurabilecek çalışmalardandır. Ayrıca bu çalışmamızda Türkçe yazılmış çok sayıda eseri katkı bakımından önemli kaynaklar niteliğindedir. Bununla birlikte siyâset-i şer'iyye kavramı ile ilgili olarak Yunus Apaydın'ın yazmış olduğu Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi ''*siyāset-i şer'iyye''* maddesini de burada zikretmemiz uygun olacaktır.

Siyâset-i şer'iyye ile ilgili gerek modern kaynaklar gerekse de Türk kaynaklar olsun, bunlar bu çalışmada kullanılması uygun görülmüştür.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYÂSET-İ ŞER'İYYE KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ

Tezimizde ele almaya çalışacağımız konu hakkında genel bir bakış oluşturmak amacıyla öncelikle *siyâset-i şer'iyye'*nin mahiyeti, dayandığı kaynaklar ve uygulanma şartları hakkında genel bir malumat vermenin uygun olacağı kanaatindeyiz.

I. SİYASET-İ ŞER'İYYE KAVRAMI

A. Lügât ve Istılâh Bakımından Siyâset Kavramı

Siyaset kelimesi Arapça'da s-y-s kökünden gelen bir mastardır. Kelime *sâse*, *yesûsü*, *siyâseten* (ساس،يسوس،سياسة) şeklinde çekilmektedir. Kelime, esas itibariyle özellikle at gibi binek hayvanlarına su ve yem vermek, onları eğitmek ve tımar etmek gibi anlamlarda kullanılmaktadır.[1] *Seyis* sözcüğü de at bakıcısı anlamına gelmektedir.[2] Bu kelime Türkçe'de de aynı anlamı ifade etmek üzere seyis şeklinde kullanılmaktadır.[3] Zebîdî, *Tâcü'l-Arûs* adlı eserinde "سست الرعية" [*sistu'r-raiyye*] ifadesini zikretmektedir. Bu ifade, raiyeyi sevk ettim/ yönettim/idare ettim gibi anlamlara gelmektedir.[4]

Siyâset kelimesinin insanları yönetmek anlamında kullanıldığına dair hadislerden de örnekler bulabilmekteyiz. Bir hadisinde Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır: "İsrâil oğullarını peygamberler idare ederdi [*kâne yesûsuhumu'l-*

---

1 Muhammed b. Mukran İbn Manzūr, *Lisānu'l-Arab*, Mu'essetu'l-A'alāmī, Beyrūt 2005, I/1938; Komisyon, *Mu'cemu'n-Nefāisi'l-Vesīt*, (thk Ebu Hakka Ahmet), Dāru'n-Nefāis, Beyrūt 2007, s.608.

2 Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitapevi Ankara s.1149.

3 Serdar Mutçalı, *Türkçe-Arapça Sözlük,* Dağarcık Yayın Eğitim Reklam ve Matbaacılık, İstanbul 2004, s.797.

4 Muhammed b. Muhammed b. Abdürrezzak el-Murtedā ez-Zebīdī, *Tācü'l- Arūs min Cevāhiri'l-Kāmūs*, (thk Mahmud Muhammed et-Tanāhi), Dāru'l-Hidāye, XVI/157.

enbiyâ]. Bir peygamber vefat ettiği zaman yerine diğeri geçerdi. Ancak benden sonra peygamber yoktur, lakin halifeler olacaktır."[5]

Siyâset kelimesinin ıstılahî anlamı, mecâzi anlamıyla çok yakından ilişkilidir. Nitekim siyâset kavramının hakikî anlamı hayvan bakımı ve terbiyesi ile ilişkili iken mecâzî anlamı insanların yönetimi ile irtibatlıdır. Doğrusu günümüzde kelime daha çok mecazî (aynı zamanda istilahî) anlamıyla kullanılmaktadır. Siyâset kavramını, kısaca devleti yönetmek, toplum üzerinde politikalar geliştirmek olarak tanımlayabiliriz. Amacı bakımından ise siyaseti, halkın çıkarlarını koruyan adalet ve özgürlük çerçevesinde onların sevk ve idaresini amaçlayan bir sistem olarak tarif etmek mümkündür.

Günümüzde siyâset ve politika kavramları birbirinin yerine kullanılabilmektedir. Politikacılara da siyâsetçi denmektedir. Fakat fıkıh literatüründeki siyaset, modern politikadan farklıdır. Politika, yönetim sürecine her türlü katılımı kapsar. Yani devleti yönetme yetkisine sahip kişilerin uygulamalarına politika diyebileceğimiz gibi bu uygulamalara karşı çıkan kimselerin çalışmaları ve görüşleri de politik sürece dâhildir. Hatta oy verme işlemi gibi bireysel bir vatandaşlık görevi dahi politik bir eylem olarak görülebilir. Daha da geniş bakıldığında entellektüel yaklaşımlar, köşe yazıları, sendikal faaliyetler gibi şeyler de politika kavramı içinde değerlendirilmektedir. İslâm hukuk literatüründe yer alan siyâsete gelince o daha ziyade meşru yönetim hakkında sahip olan kişilerin idarî faaliyetlerine dair bir kavramdır.

Siyâset, aslında hilafetin devamı ve tamamlayıcısı olan bir kavramdır. Hilafet, dini hükümleri muhafaza (*hirâsetü'd-dîn*) ve dünyevi işleri yönetme (*siyâsetü'd-dünyâ*) konusunda Hz. Peygambere halef olmak şeklinde tanımlanmıştır. Buna göre siyaset, sadece halifeye ait bir görevdir. Halife bu görevi yerine getirirken yüce kitabimiz olan Kur'an Kerim ve Peygamberimizin sünnet'i ile sabit kılınan şer'î hükümleri uygulamak zorunda olduğu gibi hükmü Kur'an ve Sünnet ile belirtilmeyen konularda kendi bakış açısı ile bir çözüm getirmek durumundadır. Bu açıdan siyâset kavramı fıkıh literatüründe özellikle hakkında Kur'an ve Sünnette herhangi bir açıklama bulunmayan konulardaki

[5] Buhārī, *Enbiyâ*, 60.

yönetim için kullanılmaktadır.[6] Bu yönetim ise yeni bir yasal çerçeve belirlenmesini de kapsamaktadır. Başka bir deyişle siyâset sadece politika geliştirmekle sınırlı değildir. Toplumun menfaatlerini sağlamak üzere yeni kanunlar yapmak da siyâset kavramına dahildir. Bu durumda Halife tarafından konulan hükümlerin ve gerçekleştirilen uygulamaların şer'i prensiplere uygunluğu gündeme gelmektedir. Çünkü siyaset ancak bu takdirde *siyâset-i şer'iyye* olabilmektedir.

Siyâset, genel itiribariyle dinin buyruklarını yerine getirilmesi ve icra edilmesinde dünyevi gücün sarf edilmesi anlamıyla kullanıldığı için, oldukça pozitif bir anlamda kullanılmaktadır.[7]

Siyâset kavramı ile politikanın eş anlamlı olarak kullanıldığı günümüz toplumlarında siyâset ile hukukun iç içeliğinden ziyade birbirinden ayrılığına vurgu yapılmaktadır. Güçler ayrılığı ilkesi de bu bakış açısını desteklemektedir. Oysa geleneksel olarak İslâm devlet teorisinde güçler ayrılığı ilkesine rastgelmemekteyiz. Yasama, yürütme ve yargı halifenin yetkileri arasındadır. Yasamanın kaynağı ise bir taraftan şer'î nasslar, diğer taraftan fıkhî içtihâtlar ve kamu menfaatleri doğrultusunda benimsenen idari ve hukukî yaklaşımlardır. Bütün bunlar devletin yönetimine yani siyasetine dâhil görülmüştür. Bu nedenle siyaseten *katl* tabiri, politik gerekçeli suikastleri değil devletin nasslarda belirtilen hükümlere ek olarak benimsediği hukukî hükümler doğrultusunda uyguladığı idam cezası anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle siyaseten *katl* bir tür ta'zîr uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, yine benzer bir kavram olarak kaynaklarda "siyâset etmek" ifadesine de rastgelmekteyiz.[8]

Bu çerçevede belirtmek gerekir ki; politika bir aktör ya da aktörler grubu trafından, amaçların belirlenmesi ve bu amaçların gerçekleştirilmesi için gerekli araçların belirlenmesi ile ilişkili olarak verilen kararlardır. Politikanın amacı

---

6 Ebū'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib el-Māverdī, *el-Ahkāmu's-Sultāniyye ve'l Vilāyatu'd-Dīniyye,* Dāru'l-Hadis, el-Kahire 2006, s.15.

7 Ebū Hāmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzālī, *Devlet Başkanlarına Nasihatler*, Çev. Osman Şekerci, İstanbul 1969, s.66.

8 Salīm Mohammed İbrahim en-Neccer *Sultatu'l-Ḳādī fi Teḳdīri'l-Ukūbāti't-Ta'zīriyye*, Yüksek Lisans Tezi, Gazze İslam Üniversitesi, Gazze 2007, s.133.

toplumda bütünlüğü sağlamak, özel menfaatler karşısında genel yararı pekiştirmektir.

Politika zaman zaman bazı teorik fikirleri ifade etmek için de kullanılmaktadır. Bu algının sonucu olarak yapılan plan ve programlar hazırlanan çeşitli dokümanlar da politika kavramı ile özdeşleşebilmektedir. Oysa bütün bu teorik fikirler ancak ugulamaya dönüştüğü takdirde gerçek bir politika niteliği kazanacaktır. Buradan hareketle politikanın uygulama ile olan ilişkisi üzerinde durabiliriz. Uygulama, önemli ölçüde hukuk düzeni ile alakalıdır. Günümüzde politika kavramı devletin kurucu felsefesini de kapsamaktadır. Bir devletin hukukî sistemi kurucu felsefesine aykırı olamayacağına göre politika ile hukuk, modern devletlerde de birbirinden tamamen ayrı şeyler değildir. Bu ayrılık, daha ziyade işleyiş ve teşkilat bakımından bağımsız olmayı sağlayacak bir ayrılıktır.[9]

Bu bağlamda İbn Haldûn, siyâsete ilişkin şu açıklamalarda bulunmaktadır: "Devlet yönetiminde izlenen yol, usul olarak tanımlanmıştır. Siyâset kavramında esas olan, toplumu oluşturan insanların hangi din ve inanç sahip olduklarından değil, onların sevk ve idaresidir."[10]

Siyâset hakkında Makrizî de şöyle demiştir: "Terbiye ve faydayı korumak, mâlları düzene koymak için konulan bir kanundur."[11] Buradan anlaşıldığı üzere, halkın yararlarının sağlanması ve bütün varlıkların iyi bir şekilde korunması ve tanzim edilmesi siyâsetin amacıdır.

Bütün bunlardan hareketle şunu ifade edebiliriz: Siyâset, uygun bir şeyin yapılması ve halkın işlerinin güzel bir şekilde yürütülmesini ifade etmektedir. Toplumun barış ve huzuru için İslâmiyet'in muamelat ve ukûbâtta kabul ettiği ve

---

9 Hukuk ile politika arasındaki ilişkiden konu edinirken; yasama ya da yargılama boyutunda, politikanın hukuka yansıyabileceği anlaşılmaktadır.
Politik, siyasi iktidarın, toplumu iyiye taşımak için gerçekleştirdiği faaliyetler; hukukun tanımı ise, siyasi iktidar tarafından belirlenmiş ve müeyyideye bağlanmış, toplum düzenini sağlamaya yönelik kurallar şeklinde anlaşılması gerektiği düşünülmektedir.

10 Veliyyuddūn Abdurrahmane b. Muhammad İbn Ḫaldūn, *Mukaddime*, (ö.808 h) (çev. Haz. Süleyman Uludağ), Dergāh Yayınları, İstanbul 2008, I/571-572.

11 Takiyyuddin, Ahmed b. Ali b. Abdilkādir el-Makrīzī, el-Mevā'iz ve'l-İ'tibāri bizikri'l-ḫuṭeti ve'l-Āsār, Dāru sādir, Beyrūt. (t.y), II/220

gerekli gördüğü hükümler siyaset kavramıyla yakından ilişkilidir. Devlete yönelik işlenen suçlara karşılık verilen cezalar ile kamusal düzeninin sağlanması yararına uygulanan cezaları ifade etmek için siyaset kavramı kullanılmıştır. Ölüm cezası, el kesme cezası, hapis cezası bu durumun örnekleridir.

Kur'an-ı Kerimide Siyâset kelimesi geçmemesine rağmen siyaset kavramı ile alakalı ayetler vardır. Bunlardan biri de: «Allah, içinizden, iman edip Salih amel işleyenlere onlardan öncekileri halef kıldığı gibi onları da yeryüzüne halef kılacağına söz vermiştir».[12] şeklindeki ayettir. Bu âyete baktığımızda *istihlaf* kelimesiyle (استخلف), Allah'ın bu dünyada her zaman için bir lider var edeceği ifade edilmiştir. «Seni insanlara İmam (önder) kılacağım».[13] âyetinde, *önder*. Bu ayetlerde geçen İstihlaf ve İmam kelimeleri, İslâm tarihinde devlet başkanı ve toplumun liderini ifade için kullanılmıştır.

İslâm'da siyâset konusuna çok önem verildiği, İslâm tarihine baktığımızda açıkça görülmektedir. Sahabe döneminden itibaren Emevi ve Abbasi devrinde bu kurum işletilmiştir. Bunun yanında Hz. Peygamber sayıca az da olsalar Müslümanların kendi aralarından birini lider seçmesini emretmiştir.

B. İslâm Hukukunda Siyâset-i şer'iyye Kavramı

Siyâset kavramını tanımladıktan sonra klasik ve modern fıkıh kitapları bağlamında *siyâset-i şer'iyye* kavramı üzerinde durmak istiyoruz.

1. Klasik Fıkıh Kitaplarında Siyâset-i şer'iyye Kavramı

Siyâset-i şer'iyye bütün fıkıh ekollerinde kullanılan müşterek bir kavramdır. Daha önceki uygulanmıştır fakat günümüzde sadece teorik bir kavram olarak kalmıştır. Dolayısıyla bu kurumu, burada sadece teorik olarak sunmaya çalışacağız. Bu bağlamda öncelikle dört mezhebin konuyla ilgili yaklaşımını ele alacağız.

[12] 24. Nur, 55.

[13] 2. Bakara, 124.

a. Hanefi Literatüründe Siyâset-i şer'iyye Kavramı

Siyâset-i şer'iyye, Hanefi mehzebinde kapsamlı olarak ele alınan bir kavramdır. İbn Nüceym *el-Bahru'r-Râik* adlı kitabında *siyâset-i şer'iyye* hakkında şöyle demektedir: «*Siyâset-i şer'iyye,* hâkimin uygun kabul ettiği bir menfaat sebebiyle, konu ile ilgili cüz'i bir delil bulunmasa da bir hüküm çıkarmasıdır».[14] Bu tarifte dikkat çeken husus, *siyâset-i şer'iyye'*nin, hâkimin tasarrufuna bağlı olduğudur. Şöyle ki, cüz'i bir delil bulunmasa da hâkim onun gördüğü bir menfaat veya kamu yararı üzerine bir hüküm verme tasarrufunda bulunmaktadır. Siyaset amacıyla yapılan bu işin İslâm'ın külli kaideleri ve delilleri çerçevesinde olması ve bunlara aykırı olmaması gerekir. Aksi takdirde bu siyaset geçersiz olup kabul edilemez bir durumdadır. İbn Âbidîn *siyâset-i şer'iyye* hakkında şu açıklamada bulunur: «*Siyâset-i şer'iyye*, bulunduğumuz dünyada ve âḫirette kendilerini kurtaracak bir yola yöneltmek suretiyle halkın menfaatini istemektir».[15]

Bu anlamda baktığımızda, insanların dünya ve ahirette faydalarını amaçlamasıyla *siyâset-i şer'iyye'*nin, hâkimin başvurduğu en temel ve uygun ölçüt olduğu anlaşılmaktır. Ancak bu durum *siyâset-i şer'iyye'*nin, Allah'ın koyduğu bütün hükümleri içine alabilecek kapsamda bir kavram olduğu ve özellikle içtihadi meseleleri çokça ihtiva ettiği gerekçesiyle eleştirilmesi sonucunu doğurmuştur. Ayrıca *siyâset*-i *şer'iyye,* her zaman insanların faydasını gerçekleştirme, zararını giderme ve topluma mutluluk getirmeyi amaçlanmaktadır. Çünkü bu dünyada tüm liderler her zaman insanları mutlu ve huzurlu yaşatmak için uğraşmalıdırlar.

El-Baberti *siyâset-i şer'iyye'*yi anlatırken şu ifadelere yer vermiştir: «kötülüğün kökünü kurutmak maksadıyla, hakkında şer'i hüküm bulunan bir

---

[14] Zeynuddīn İbrahim b. Muhammed İbn *Nüceym el-Bahru'r-Rāik Şerhu Kenzi'd-Dekāik*, Dāru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrūt 1997, V/76.

[15] Muhammed Amīn b. Umer İbn Ābidīn, *Hāsiyetu İbni Ābidīn alā'd-Durri'l-Muhtār Şerhu Tenvīru'l-Abṣār, Dāru'l-Fikir*, Beyrūt 1992, IV/15.

suçun yaptırımının ağırlaştırılmasında kullanılmaktadır».[16] Bu ifadeler *siyâset-i şer'iyye*'nin özellikle hukuk politikası ile ilgili bir kullanım alanına sahip olduğunu ifade etmektedir. Nesefî ise şöyle der: *Siyâset,* halkın şefkât ve şiddetten uygun olanla ihata edilmesidir.[17]

Hanefi literatürüne baktığımızda *siyâset-i şer'iyye* konusu daha çok ceza hukukunun alanına ilişkin olarak ortaya çıkmaktadır. Siyaset kavramı suç yaptırımlarının haricinde kalan yaptırımları ifade etmektedir. Bu bakımdan *siyâset-i şer'iyye* ta'zîri andırır. Üstelik *siyâset-i şer'iyye* ile ta'zîr'in aynı manaya geldiğini söyleyen Hanefiler de bulunmaktadır.[18] Özellikle devletin güvenliği ile ilgili yasal çerçevenin belirlenmesinde *siyâset-i şer'iyye* kavramı anahtar bir role sahiptir. Ancak günümüzde *siyaset-i şer'iyye'*nin ta'zîrlere mahsus olmadığı, bütün alanları ilgilendiren bir mekanizm olduğu söylenebilir. *Siyâset-i şer'iyye'*nin, kültür, muamelat, sosyal hayat, anayasal düzen, uluslararası ilişkiler ve iktisadı da ilgilendirdiği belirtilmelidir.

b. Mâliki Literatüründe Siyâset-i şer'iyye Kavramı

Mâliki literatüründe *siyâset-i şer'iyye* konusu detaylı olarak iredelenmiştir. Bu Mezhebe baktığımızda *siyâset-i şer'iyye'*nin maslahat ile eş anlamlı olarak kullanıldığı görülmektedir. İmam Şâtıbî, maslahatı izah ederken şu ifadelere yer vermektedir: Şeriatın maksadına uymak, ona aykırı olmamak ve asıllarından biriyle çelişkiye düşmemek şartıyla davranmaktadır. [19] Başka bir ifadesiyle «celbedilen maslahatlar ve def'edilen mefsedetler ancak dünya ve ahirette hayatını ikame etmeye yöneliktir ».[20]

---

16 Ekmeluddîn Ebū Abdillah b. Muhammed b. Muhammed b. Mahmūd, El-Bābertī *(ö.786h el-İnāye şerhu'l-Hidāye,* Dāru'l-Fikir, (m.y), (t.y), V/263.

17 Ebū Hafs Necmüddīn Umer b. Muhammed b. Ahmed el-Nesefī, *Tilbetu't-Talebe fi'l-İstılāhāti'l-Fıkhiyye,* el-Matbaatu'l-Āmira, Bağdat (t.y,) s.167.

18 Yunus Apaydın, *Siyāset-i şer 'iyye*, TDV İslam Ansiklopedisi Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, XXXVII/300.

19 İbrāhīm b. Mūsā el-Lahmī Ebū İshāk eş-Şātıbī (ö. 790 h/1388 m), *el-İ'tişām*, Dāru İbn Ceyzi, Dammām 2008, I/ 607.

20 Şātıbī, *el-Muvāfākāt fi Usūli'ş-şerīa'*, Dāru ibni Affān, Kahire 1997, II/29.

Siyâset-i şer'iyye konusunda önde gelen isimlerden biri olan İbn Ferhûn, *Tebsuratu'l-Hukkâm* isimli eserinde şöyle demektedir: *Siyâset-i şer'iyye*, zâlimden hakkı alıp mazlûmu zulümden kurtarmak, bozguncuları engelleyip bu yolla makasıd-ı şeria'ya ulaşmaktır.[21]

İbn Fûdî ise *siyâset-i şer'iyye'*ye ilişkin şu açıklamada bulunmuştur: "menfaatlerini sağlayıp zararını gidererek halka kötülükten korumaktır."[22]

Görüldüğü gibi Mâlikî mezhebinde *siyâset-i şer'iyye,* insanları zulümden kurtarmak maksadıyla uygulanması gereken bir sistemdir. Bu mezhebe baktığımızda *siyâset-i şer'iyye'*nin, umumi bir sistem olduğu ve tüm alanlarda bulunduğunu görmekteyiz.

c. Şâfiî Literatüründe Siyâset-i şer'iyye Kavramı

Siyâset-i şer'iyye, Şâfii mezhebince genel itibariyle benimsemiş olduğundan bu kavramı çok sayıda Şafii âlimi ele alıp incelemiştir. Bunlardan ilki olan Büceyrimî *siyâset-i şer'iyye'*yi, halkı ıslah edip işlerini düzene koymak, şeklinde izah etmiştir.[23] Büceyrimî *siyâset-i şer'iyye'*yi umumileştirmiş olup sadece bir başlık altında veya bir grubun görüşüne göre ele almamıştır.

Şâfii mezhebinde bu konuda kendisine referansta bulunulan alimlerden biri de İmam Mâverdi'dir. O'na göre *siyâset-i şer'iyye*, şeriata dayanarak halkı yönetmektir. Başka bir deyişle *Siyâset-i-şer'iyye*, devletin İslâm hukukuna uygun olarak kurulması ve devlet kurumlarının idaresi için gerekli şartları ele almaktadır.[24]

Siyâset-i şer'iyye, kamu meselelerinin himayesi, şeriatın genel ilkeleri ve külli maksatlarına ters olmayan bir sistemdir. Bu konuda İmam Cüveynî şöyle

---

[21] Ebu'l-Vefah Burhânu'd-Dîn İbrahim Şemşuddîn b. Muhammad İbn Ferhûn, *Tebsuratu'l-Hukkâm fî Usûli'l-Ukdiyye ve Manâhici'l-Ahkâm,* Dâru âlimi'l-Kutub, Riyâd 2003, II/115.

[22] Abdullah b. Muhammed İbn Fûdî, *Ḍiyâhu's-Siyasâti ve Fetâvâ en-Nevâzil mimmâ Uve min Feru'u'd-Dîn mine'l-Masâil,* ez-Zehrâ li'l-A'lâmi'l-Arabî, Kahire 1988, s.85.

[23] Suleyman b. Muhammed b. Umer el-Buceyrimî, *Tuhfetu'l-ḥabîb alâ şerhi'l-Ḫaṭîb,* Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût 1996, II/178.

[24] Mâverdî, *el-Ahkâmu's-sultâniyye ve'l Vilâyatu'd-Dîniyye*, s.66.

demiştir: "*Siyâset-i şer'iyye*, değişen gerçeklerle yüzleşmek için Müslümanların koruyucusu ya da temsilcileri tarafından bütün tedbirlerin alınması ve bütün düzenlemelerin içtihada dayanarak yapılmasıdır.[25]

Şâfi mezhebinde bu konuyla ilgilenenlerden biri de Gazâlî'dir. Ona göre, *siyâset-i-şer'iyye,* insanların dünya ve ahirette mutluluğunu kazanımlarını sağlamak ve düzen içinde yaşamalarını temin etmek için vardır.[26] Gazâli'nin kastettiği *siyasetin* sadece dünyaya ait faaliyetlerle sınırlı olmadığını vurgulamak gerekir. İnsanların maslahatını gözeten ve onları doğru yola yönlendiren ve barışı sağlayan bütün tedbirler *siyâset-i şer'iyye* kapsamına girer.

d. **Hanbeli Literatüründe Siyâset-i şer'iyye Kavramı**

Hanbeli doktrini, *siyâset-i şer'iyye*'yi terim olarak ilk kullanan mezheplerden biri olup bu mezhepte *siyâset-i şer'iyye* hakkında önemli eserler yazılmıştır.

İbni Akîl'in *Siyâset-i şer'iyye* tanımını İbn-i Kayyım şu şekilde nakletmiştir: «Kur'an ve Sünnette geçmese de doğruya en yakın ve fesattan en uzak, insanın vazgeçemediği bir eylemdir. Başka bir deyişle, salaha en yakın olmayı, fesattan en uzak kalmayı sağlayan icraattır».[27] Bu tanımın dayanığı olarak Hz. Peygamber'in uygulaması gösterilebilir. Nitekim Hz. Peygamber bir olay hakkında şer'i bir hüküm veya vahiy gelmemiş ise şeriata uygun olarak kendi *siyâset*ini uygulamıştır. Yani buradaki en önemli husus şeriata aykırı olmamaktır.

İbni Akîl'in bu konunun anlayışına göre *siyâset-i şer'iyye* sadece nasslara münhasır olmayıp hakkında nass olmayan hususları da kapsamaktadır. Çünkü nass mevcut olmasa da insanların yanlıştan uzak durması, doğruya yaklaşması ve külli kaidelere aykırı hareket etmemesi büyük bir maksattır. Ayrıca insanları

---

[25] Ebū'l-Meālī İmāmu'l-Haremeyn el-Cüveynī,, *Ĝıyāsu'l-Umem f'it-Tiyasi'z-Zulem*, Dāru'd-Da've, İskenderiye 1979, s.387.

[26] Gazzālī, ebū Hāmid Muhammed b. Muhammed, *İhyāu Ulūmi'd-Dīn,* Dāru'l-Ma'arif, Beyrūt I/13.

[27] Ebū Abdullah Muhamad b. Ebī Bekr b. Eyyüb İbn Kayyim, *İ'ilāmu'l-Muvekiīn ar-Rebbi'l-ālamīn,* Dāru İbn Cevzī, Dammam 1423h, IV/512; *et-Turuku'l-Hükmiyye fi's-siyāseti'ş -şer'iyye,* Dāru Ālimi'l-Fevā'id, Mekkah 1428h, II/29.

salaha eriştiren ve fesattan uzaklaştıran her siyâset hakkında ayet veya hadis bulunmasa bile şeriata göre uygun sayılır.

İbn Taymiyye *siyâset-i şer'iyye'*yi şu şekilde tarif etmiştir: «Devlet ile halk veya yönetici ile halk arasındaki ilişkinin şer'i prensiplere dayandırılmasıdır».[28]

Bu tanımların tamamı, İslâm dinini kusursuz bir yöntem olarak benimsemekle beraber, aynı zamanda adalet ve ülke yetkinin uygulama problemlerini sağlam yere alan beşerî çözümleri de içine almaktadır. Bu bağlamda otoritenin amacı, ümmeti İslâm hukuku ilkelerine dayanarak yönetmek tüm toplumda hak ve adaletin tesisini sağlamaktır. Ayrıca *siyâset-i şer'iyye'*nin, dünyada zararı gideren ve insanların yararına olan bir uygulama olduğunu söyleyebiliriz.[29] Diğer bir ifadeyle, *siyâset-i şer'iyye'*nin, muhtemel sorunlara tedbir alınmasını, dünyada zararların giderilmesini ve faydalı olanın gerçekleştirilmesini amaçladığı anlaşılmaktır. Yani şeriat kurallarına göre, yaşam alanında ve maslahata göre, hâkimin kamu işleri için tedbirler almasıdır. *Siyâset-i şer'iyye* ekonomi, mâlîye, uluslararası ilişkiler, yönetim ve diğer bütün alanlarda önem arz etmektedir.

Bu konuda İbnu'l-Kayyım, *İ'lâmu'l-Muvaki'în er-Rabbi'l-Âlemîn* adlı eserinde şunu ifade etmiştir: «*Siyâset-i şer'iyye*, hakkında nass mevcut olmasa da hukukun tüm alanlarında kamu otoritesinin gerçekleştirdiği kamu yararını sağlamaktır».[30]

Ayrıca bu başlık altında yargı usulünün temel bir problemi olan delillerin yetersizliği durumunda karar yetkisine sahip olan hâkim ve vâlilerin feraset, karine, emare gibi unsurları kullanarak hüküm verip veremeyecekleri meselesi

---

[28] Ebu'l-'Abbās Takiyyuddīn Ahmed İbn Teymiyye (ö.728/1328) *Mecmū'ul-Fetāvā,* Matbaatu Melik Fahd, Medina 1995, XXI/392; Bkz. *es-Siyaseti'ş-Şer'iyye fi İslāhi'r-Rai v'er-Reiyye,* Vezāratu's-Şuūnu'l-İslāmiyye Medina 1418 h, s.50.

[29] İbn Taymiyye, *Mecmūu'l- Fetevā,* XIV/493.

[30] İbn Kayyim, *İhlāmu'l-Muvekiīn ar-Rebbi'l-Ālamīn* IV/372; *et-Turuku'l-Hukmiyye fi's-siyāseti-Şer'iyye*, 15-16.

ayrıntılarıyla ele alınmaktadır.[31] İdârenin, toplumun yararına gördüğü bir maslahata binaen bir hukuki düzenlemede İslâm hukukunda bulunan fikirlerden birisini seçmesi de *siyâset-i şer'iyye'*nin yasama anlamdaki bir kullanımıdır.

Klasik literatürün *siyâset-i şer'iyye* kavramı için getirdiği bu tanımlar, fıkhî mezheplerin genelini kapsar. Onların *siyâset-i şer'iyye* üzerinde pek çok eser yazdıkları ve bu kavrama önem verdiklerini söylemek mümkündür.

Siyâset-i şer'iyye, en önemli ilim sahalardan biri gibi görünmektedir ki, devletin işlerini düzenlenmesinde ve insanların hayatında önemli bir ölçüt olarak sunulmaktadır. *Siyâset-i şer'iyye*, manasının da işaret ettiği gibi şeriata dayanarak halk meselelerini yönetme ve İslâm'ın külli delilleri ve umumi kaideleri çerçevesinde kalarak ve halkın ihtiyaçlarını karşılaşmak maksadını taşımaktadır.

2. Modern Fıkıh Literatüründe Siyâset-i şer'iyye Kavramı

Mutekaddim fıkıh âlimlerinin *siyâset-i şer'iyye* tanımlamalarını zikrettikten sonra şimdi de sözü fazla uzatmadan modern âlimlerin *siyâset-i şer'iyye* tanımlamalarını vermekle yetineceğiz.

Modern literatüründe *siyâset-i şer'iyye* genel olarak kamu işlerini şeriatın temellerine dayanarak, yönetmek, şekilde tanımlanmaktadır. Çünkü *siyâset-i şer'iyye* içtihadi bir mesele sayılır. Bu konu hakkında Abdurrahman Tâc *es-Siyâsetu'ş-şer'iyye ve'l-Fikih'il-İslâmî* adlı eserinde şöyle demektedir: «Kamu otoritelerine yasama yetkisinin verilmesi, İslâm hukukunun hızla değişen sosyal şartlara uyumunu ve devlet işlerinin sürekli bir şekilde yürütmesini sağlar. Kur'an ve sünnet naslarına aykırılık teşkil etmeyen *siyâset-i şer'iyye* kuralları İslâm hukukunun kapsamındadır».[32]

Konuyla ilgili modern literatürün en önemli isimlerinden biri olan Abdulvehhâb Hallâf bu kavramı şöyle tanımlamıştır: «Şeriatın sınırını aşmadan ve külli kaidelerini hiçe saymadan -müçtehit imamların görüşüne uymasa da-

---

[31] Asım Cüneyd Köksal, *Fıkıh ve Siyaset Osmanlılarda Siyaset-i Şer'iyye*, Klasik yayınları, İstanbul 2016, s.81.

[32] Abdurrahman Tāc, *es-Siyūset-u'ş-şer'iyye ve'l-fikhu'l-İslāmī,* Macelletu'l-Ezher. (t.y), s.12.

zararı def etmek, maslahatı gerçekleştirmek şartıyla İslâm devletinin genel işlerini düzenlemektir».[33]

Abdul'âlî Ahmed Atveh ise bu kavramı şöyle tanımlamıştır: «yöneticinin ümmetin karşılaştığı sorunları, şeriatın onayladığı hükümlere uygun olarak ve bireysel ve toplumsal menfaatleri dikkate alarak çözmesidir ».[34]

Siyâset-i şer'iyye, yetkili bir makam tarafından verilen emir ve getirilen düzenlemelerin, hakkında nass bulunmayan hususlarda, İslâm şeriatının şartlarını itibar alarak insanlar hakkında hüküm verilmesi meseleleriyle yakından ilişkilidir.[35]

Bütün bu açıklamalardan anlaşılmaktadır ki *siyâset-i şer'iyye,* hem klasik hem de modern kitaplarda bir şeyin uygun olduğu şekilde yapılması, halka ait işlerin yürütülmesi anlamında kullanılmaktadır.

Klasik ve dönem âlimlerin tanımlarından şu sonuçları çıkarabiliriz: *Siyâset-i şeriyye* her ne kadar farklı yapılmışsa da bu tanımların ulaştıkları sonuç neredeyse aynıdır. Modern âlimlerinin açıklamalarından *siyâset-i şer'iyye'*nin, sadece suçlara, ta'zîre veya kanıt yöntemlerine mahsus olmadığını görmekteyiz. Ayrıca bu kavramın kamu meseleleri, toplumsal, ekonomik, mâlî, askerî, anayasal, uluslararası ilişkiler ve diğer alanları kapsamış olduğu bütün İslâm âlimlerinin görüşüdür. Bunun yanında *siyâset-i şer'iyye'*yi uygulayacak kişi hâkim veya onun temsilcisi olan biri olup bu kimseler dünya ve ahiretle ilgili işlerini ve maslahatlarını gerçekleştirmeye çalışır. *Siyâset-i şer'iyye*, emirin veya sultanın yetkisiyle, insanların maslahatlarını korumak ve İslâm topraklarını himaye etmek amacıyla konulmuş takdiri bir otoritedir. Bu takdiri otorite belli bir nasla sınırlandırılmamıştır. Çünkü bu maslahatlar zaman ve mekâna göre değişiklik göstermektedir. *Siyâset-i şer'iyye'*nin, yeryüzünde Allah'ın dinini

---

[33] Abdulvahhab Ḫallāf, *es-Siyāsetu'ş-şer'iyye fîş'ş-Şuūni'd-Dustūriyye ve'l-Ḫāriciyye ve'l-Māliyye*, Müesesetu'r-Risale, el-Kahire 1993, s.18.

[34] Abdulālī Ahmet Atevh, *el-Medḫal ile's-siyāseti'ş-şer'iyye*, et-Tarīku'l-Mustakīm, Riyād 1993, s.43.

[35] Abdul Fattah Amr, *Tatbīḳāt fi's-siyāset-i'ş- şer'iyye,* Yüksek Lisans Tezi, Ürdün Üniversitesi, Amman 1994, s.15.

kurması ve halkı dini meselelerde ıslah edecek olduğu açıktır. Böylece Allah'ın sözünün en yüksek seviyede olabilmesi, insanlar arasında hukukun üstünlüğü ile yaşamın tüm işlerinde adaletin kurulması ve onların dünyasında insanın koşullarını iyileştirmesi ve işlerin sevk ve idaresi için, hâkime, şeriatın ruhuna ve kurallarına aykırı olmamak şartıyla, devletin menfaatlere göre yetki veren bir otoritedir.

Ayrıca *siyâset-i şer'iyye*, dünyada insanlardan zararın giderilmesi, onların yararının sağlanması ve onlara adaletin getirilmesi için şeriatın temel kaidelerine uyarak getirilen uygulamalar bütünü olduğu anlaşılmaktadır. Başkan veya vekilinin şer'î maksatlara uygun olarak içerde veya dışarda ülkenin genel maslahatını gerçekleştirmek için yapmış olduğu her eylem bu kapsamdadır. Bu eyleme mahsus bir delil bulunmadığı halde başvurulduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

C. İslâm İdare Hukukunda Siyâset-i şer'iyye

1. İslâm Siyâset Teorisinde Devlet kavramı

Siyâset-i şer'iyye'den bahsederken önemli bir konu ortaya çıkmatadır ki o konuda devlettir. Çünkü *siyâset-i şer'iyye* her konuyu kapsamaktadır.

Devlet, toplumun en temel kurumlarından birisidir. İslâm devletin varoluş gayesinin sadece hukuk düzeninin muhafazası olmadığı hukuki literatürde aynı zamanda adaletin, kamusal ahlakın, esenliğin gerçekleştirilmesi olduğu belirtilmektedir.[36]

İnsanların inanç, ibadet ve ahlaklarıyla ilgili emirler yanında, onların fert veya toplum olarak birbirleriyle olan münasebetlerini de düzenleyen İslâm dininin muhtevası ve bunların yerine getirilmesine dair kesin emirleri, İslâm açısından devletin varlığını zorunlu kılar.[37]

---

[36] Lokman Tayyib, *İslam'ın politik sistemi*, İlke Yayıncılık, İstanbul 2010, s.27.

[37] Abdulkerim Zeydānī, *İslam Hukukunda Ferd ve Devlet*, çev. Cem Al Arzu Kalem Kitabevi, İstanbul 1969, s.14.

2. İslâm Siyâset Teorisinde Devlet Özellikleri

a. Dîn ve inanç özgürlüğü

İslâm devleti, İslâm inancı üzerine kurulan bir devlettir. Şu hâlde halkın arasında hiçbir ayrım yapmadan bir devlettir. İslâm devletinin bu özellikleri farklı insanları içine alan evrensel bir özelliği kazandırmaktadır. İslâm inancını benimseyen herkes için bu devletin vatandaşı olmak mümkündür.

İslâm dininde inanç konusunda hiçbir zorlama yoktur. Kur'an'da yer alan "*Dinde ikrah yoktur*" prensibi bunu ifade eder. Bu nedenle Müslüman olsun olmasın, herkesin İslâm nizamının gölgesinde yaşaması mümkündür.[38]

b. İnsan Hakları

Siyâset-i şer'iyye'nin uygulandığı bir ülkede, o ülkenin halkı hiçbir ayrım olmaksızın bütün haklar sahiptir. Bu bakımdan İslâm'da hiçbir kişinin diğer bir kişinin hayatına sona verme hakkı yoktur. Allah, kimsenin haksızca öldürülmemesini emreder. İslâm devletinde hiç kimsenin kendi canına kıyma hakkı yoktur. Çünkü insanların sahip oldukları hakların sınırını belirleyen Allah'tır. Onları sınırlandırmak veya ortadan kaldırmak Allah'ın emirlerinin dışında olamaz.[39]

İslâm şeriatının Müslüman olmayan vatandaşlara tanıdığı bütün hakları vermek zorundadır. Kimse, bunlarda en küçük bir kısıtlama yapmak hakkına sahip değildir. Buna karşılık, Müslümanlara, İslâm ölçüsüne aykırı olmamak şartıyla, bu haklara bazı ilaveler yapma yetkisi verilmiştir.[40]

c. Hükümlerdeki Esneklik

İslâm devlet yapısıyla ilgili hükümleri oldukça genel nitelikli ve esnektir. Bu da bu hükümlerin kıyamete kadar uygulanabilir bir özellikte olduğunun

---

38 Abdülkerim Zeydānī, *İslam Hukukunda Ferd ve Devlet*, s.25.

39 Mehmet Beşir Eryarsoy, *İslam Devlet Yapısı*, s.302.

40 Ebu'l- A'alā El-Mevdūdī *İslam'da Devlet Nizamı*, çev. Rasim Özden Ören, Hilāl yayınları, Ankara 1967, s.67.

ifadesidir. Bu sayede farklı çevre ve şartlardaki toplumlar, bu hükümleri uygulamakta zorluk çekmezler.

d. Eşitlik ve Adalet Presibi

i. Eşitlik

Eşitlik, İslâm düşüncesinin ve İslâm'da devletin dayandığı temel prensiplerinden biridir. İslâm'da eşitlik başka herhangi bir dinde olmadığı kadar mutlak bir şekilde öngörülmüştür. Dolayısıyla İslâm, insanların birbirlerine karşı üstünlüklerini doğuştan getirdikleri inancını kesinlikle kabul etmez. Bütün insanları Allah yaratmıştır. İnsanlardan herhangi biri, başka biri üzerinde doğuştan üstünlüğe sahip olamaz. Sosyal ve iktisadî hayatın bir gereği olarak, insanlar arasında sosyal mevki ve servet farklılığı kaçınılmazdır. İslâm, sosyal ve iktisadi farklılıkların eşitlik prensibini sarsmasına fırsat tanımamıştır. Kur'an ve Sünnette insanlar arasında insan olarak eşitliğe dikkat edilmiştir.[41] İslâm'ın öngördüğü toplum, vatandaş olarak kişilerin din, dil, makam, mevki, soy ve zenginliğine bakılmaksızın herkese eşit muamele edildiği bir toplumdur.

İslâm'ın egemen olduğu sınırlar içinde bulunan herkes hem kanun önünde hem de hâkim huzurunda eşittir. Bu eşitliği şöyle ayrıntılandırabiliriz:

1. Kanun önünde eşitlik: İnsanların hiçbir sınıfına bir imtiyaz tanımamış, tersine hukuk nazarında Müslümanları eşit kılmıştır. Nesep, ırk ve dil, insanlar arasında herhangi bir ayrım ölçütü olarak kabul edilmemiştir. İslâm hukuku insanlara eşitlik sağlayan bütün hakları kabul etmiştir.[42]

2. Hâkim huzurunda eşitlik: Bu eşitlik gereği, bütün kişiler hâkim huzurunda eşittirler, aynı yargıya tabidirler. Onlara kanunlar aynı şekilde tatbik edilir. İnsanların bir sınıfına ait, onların makamının yüksekliği ve derecelerine göre, özel mahkemeler kurulamaz. Çünkü herkes yargı önünde eşittir.

---

41 Huriye Tevfik, *Farabi'den Abduh'a Siyasi Düşüncesi,* çev. Vecdi Akyüz, İz Yayıncılık, İstanbul 1995, s.49.

42 Selda Çağlar, *Anayasa Mahkemesi Kararlarında Eşitliğin Dar Yorumu*, Ankara Barosu Dergisi, say: III, Ankara 2012, s46

İslâm'a göre devlet, insanların bir sınıfına imtiyaz tanıyamadığı gibi, hâkim de söz veya fiilleri ile taraftarın biri lehinde davranamaz.

Yargı önünde eşitlik, cezaların farklı olmaması, ya da birçok mahkemenin bulunmaması demek değildir. Cezalar, aynı suçun şartlarına göre farklı olabilir. Aynı şekilde mahkemeler de görevlerine göre çeşitli olabilir. Ancak, daima bütün kişilere aynı muamelenin yapılmasına, bir grup insan ile diğer insanlar arasında ayırım yapmaksızın onlara kanunun aynı şekilde tatbik edilmesine itina göstermek zorundadır. İslâm dininin, hâkim önünde mutlak eşitliği kabul ettiğini söylemek mümkündür. Devlet adamlarına da buna riayet etmeleri emredilmiştir.[43]

Kamu hizmetlerine girmek konusunda, Müslüman ve gayri Müslüman arasında hiç bir fark yoktur. Aralarında ırk, kavim veya renk farklılığı sebebiyle ayrım yapılamaz. Bütün vatandaş, kamu hizmetlerine girebilirler.

İslâm nazarında kanun ve hâkim önünde eşitlik kavramı sadece vatandaşları değil aynı zamanda idarecileri de kapsar. Onlar vatandaşlardan herhangi birinin aleyhine kendileri için imtiyaz sağlayamazlar. Bu idarecilerden biri, vatandaşlardan birine zarar verirse hâkim önüne çıkarılır ve kendisine ceza tatbik edilir.[44]

İslâm hukukçuları, devletin yönetim birimlerinde görev alan, vâli, idâre amirleri, ordu komutanları vb. şahısların da yargı önünde mutlak surette eşit oldukları konusunda görüş birliği etmişlerdir. Ancak devletin en üst yetkilisi konumunda olan devlet başkanına verilen cezaların infaz edilmesi konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Şunu öncelikle belirtelim ki, bu görüş ayrılığı sadece infaz noktasındadır. İslâm hukukunda yasaklanan bütün fiiller, statüsü ne olursa olsun, devlet başkanı da dâhil, herkesi kapsamaktadır.[45]

---

43 En-Nebhan, Muhammed Faruk, *İslam Hukukunda Eşitlik*, çev. Servet Armağan, İstanbul 1978, XLIV /327.

44 En-Nebhan, Muhammed Faruk, *İslam Hukukunda Eşitlik*, s.329.

45 Yaşar yiğit, *İslam Ceza Hukukunda Eşitlik İlkesi ve dokunulmazlık* Kur' an Mesajı İlmi Araştırmalar Dergisi, say XII. XIV, XV, İstanbul 1999, II/202.

ii. Adalet

Adalet, davranış ve hükümde doğru olmak, hakka göre hüküm vermek, eşit olmak, eşit kılmak gibi manalara gelmektedir.[46]Hukuki açıdan adalet; toplum içinde yaşayan insanların haklarına saygı göstererek, hakkın hak sahibine verilmesi demektir.[47] Hz. Peygamber buna çok dikkat eder, «suçu işleyen kızım Fatıma bile olsa cezasını veririm»[48] buyurmuştur.

Adalet, her şeyi layık olduğu yere koymak, doğru hüküm vermek haksızlıktan sakınmaktır. Adaletin zıddı zulüm, haksızlık, adam kayırmak gibi kötü davranışlardır. Hz. Adem'den son Peygamber Hz.Muhammed (sav)'e kadar gelen bütün peygamberler hak ve adalet anlayışını insanlara tebliğ etmek için gönderilmişlerdir. Yer yüzünde ilâhi adalete uyulduğu sürece insanlar arasında huzur, barış ve sevgi hakim olmuş, ilahi adalet ölçülerine uyulmadığı dönemlerde ise zulüm, kan, göz yaşı ve haksızlık hakim olmuştur.

Adalet, devletin temeli kabul edilmiştir. Yöneticinin adaleti gözetmesi ve haksız yere başkası aleyhine Müslümana adaletsizlik yapmaması gerekir. İslâm devletinde adalet hem hukuki adalet hem sosyal adaletle bağlantıdır.[49] Zira Kur'an'da Allah şöyle buyururmuştur: «Ey iman edenler, kendiniz, anne-babanız ve akrabanız aleyhine bile olsa Allah için şahitlik yaparak adaleti yerine getirenlerden olun. İster zengin ister fakir olsun. Allah onlara daha yakındır. Adaletten yüz çevirerek nefsin arzusuna uymayın. Şayet dilinizi eğer veya yüz çevirirseniz, iyi bilin ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır».[50]

e. İtaat ve Teslimiyet

İtaat, yönetimin temel prensiplerinden ve önemlilerinden biridir. İslâm devlet nizamının önemli bir özelliği de hukuka saygı ve itaat göstermektir. Merkezi bir otoriteye itaat edilmeden devletin teşekkür etmesi mümkün

---

[46] Mustafa Çağrıcı, *Adelet.* DİA. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1991, I/342

[47] Kayaoğlu, İsmet, "*İslam'da Adalet Mefhumu*", AÜİF Dergisi, Ankara1985, XXVII/201

[48] Buhârî, «Hudud» 86

[49] Huriye Tevfik, *Farabi'den Abduh'a Siyasi Düşüncesi*, s.55.

[50] 3.Nisā,135.

olmadığından, bu konuya büyük önem verilmektedir. Çok az istisnaların dışında İslâm Hukukunda devlete itaat dinî bir görev olarak kabul edilmiştir. Kur'an, açıkça ulu'l-emre itaati emretmektedir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:«Ey İman edenler Allah'a itaat edin, Peygambere ve sizden olan ulul'emre de itaat edin».[51] İslâm devlet nizamında itaat prensibinin çok önemli olduğunu bu âyet vurgulamaktadır. Dolayısıyla ülkenin yöneticilerine, halk tarafından itaat edilmesi gerekir.

f. Şûra (Danışmanlık)

İslâm devlet teorisinde idarenin en temel özelliklerinden biri de şûradır. Şûra aynı zamanda halk yönetimi esasına dayanan demokrasinin dayandığı en önemli prensiplerden sayılır. Devlet başkanı, devletin yönetimi ile ilgili kararları etrafında oluşmuş şûra heyetiyle birlikte alır.[52] Bu kural hem Kur'an da hem de sünnette açıkça vurgulanmıştır.

''Şûra'' kelimesi sözlükte, danışma, görüş alışverişinde bulunma, danışan kimseye fikrini söyleyip onu yönlendirme" anlamında kullanılmaktadır. İşini gerçek durumunu anlayabilmek için durum hakkında aydınlanmak ve bir kimseye bir konu hakkında fikir vermek gibi anlamlara gelmektedir.[53]

Şûra, bir kısım kimselerin, başka bir kısmın görüşlerine başvurarak doğru görüşü araması eylemidir.[54] İbn Arabî ise şûrayı, her bir kişinin kendi görüşünü ortaya çıkarmak için diğerinin tavsiyesini aradığı bir toplantı olarak yorumlarında kullanmaktadır.[55] Abdulhâlik ise eserinde şöyle bir tarif vermiştir: Şûra, bizi

---

51 3. Nisā, 59. .

52 Talip Türcan, "*Şûra*", DİA. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1991, XXVIII/241

53 Ebu'l-Kasım Hüseyin Rāgıb el-İsfahānī, *el-Mufredāt fî Garībi'l- Kur'ānı*, Dāru'l-Kalem, Dimeşk 1412h, s.470.

54 Mehmet Beşir Eryarsoy, İslam Devlet Yapısı, s.206.

55 Bekir Muhammed b. Abdullah İbn-Arabī, *Ahkāmu'l- kur'an.* Matbaa-tu'l- Bābi'l-Halebi, 1958, I/298.

hakikate en yakın olan olumlu konuma yöneltmesi için belli meselelerde tecrübeli kişilerin görüşünü değerlendirmektir.[56]

Halîdî'ye göre şûra, her bir kişinin bir görüşe ulaşmak için başkalarını dinlediği bir tartışma toplantısır[57] ya da bir meseleyi, görüşlerini almak üzere seçilmiş bir gruba sunmaktır.

İslâm devlet nizamında şûranın önemli olduğu açıktır. Kur 'anda birçok yerde Allah istişare yapmayı emretmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: «Onların işleri, aralarında Şûra iledir».[58] Bu esasın, sadece kişilerin birbirleriyle ilişkilerine özgü olmadığı, kamu ilişkilerine de uzandığı görülmektedir.

İslâm'da Şûra'nın uygulanması Müslümanların hem siyâsi hem de dini yükümlülüğüdür. Şûra sadece demokratik bir yöntemin formülü olmayıp aynı zamanda gerek yönetilenlere ve gerekse yönetenlerin üzerine vecibe olan dîni ve ahlaki bir vazifedir. Öte yandan şûra ilk dönem İslâm devletinin siyâsi gelişiminde hayati bir rol oynamıştır. Zira bizzat Hz. Peygamber devletin hemen hemen her işinde halkıyla ve onların ile gelenleriyle devamlı meşveret etmiştir. Bundandır ki İslâm'da hiçkimse, Müslüman toplumun meseleleri üzerinde mutlak bir otoriteye sahip değildir.[59]

İslâm devletinde hâkimiyetin kendisi aracılığıyla kullanıldığı diğer bir vasıta şûra meclisidir. Şûra meclisi, İslâm devlet nizamının temel kaidelerindendir. İslâm devlet nizamı içinde böyle bir organın yer alması, İslâm'ın devletten beklediği maslahatların gerçekleşmesini kolaylaştırmaktadır.[60]

Şûra meselesi İslâm ümmetinde büyük bir anlam ve önem taşıyarak gelmiştir ve aynı zamanda dünyanın pek çok medeni milletleri arasında

---

[56] Abdurrahman Abdu'l-Halik, *eş- şūra fi Zilli Nizamu'l-Hukmi'l-İslamī,* Dāru's-selefiyye, Kuveyt 1975, s.14.

[57] Mahmmud Abdulmecid El-Halīdī, *eş-Şūra*, Mektebetu'l-Muhtesib, Ammān 1984, s.14.

[58] 42. Şūra, 38.

[59] Tayyib Lokman*, İslam'ın Politik Sistemi*, s.93.

[60] Mehmet Beşir Eryarsoy, *İslam Devlet Yapısı*, s.205.

milletlerarası bir olgu halini almıştır.[61] Diğer taraftan insan aklına, düşüncesine, bilgisine ve deneyimlerine de böylelikle açık kapılar bırakılmış olmaktadır.

II. SİYÂSET-İ ŞER'İYYENİN DAYANDIĞI KAYNAKLAR

Siyâset-i şer'iyye, kapsamındaki uygulanmaların kabul edebilmesi, şer'i kaynaklara dayanmasına bağlıdır. *Siyâset-i şer'iyye*, genel veya özel bir amacı olan bir kaynağa dayandırılmalıdır. Bu kaynaklar, nass delili ve içtihat delili olmak üzere iki başlık altında değerlendirilmektedir.

A. Nass Delili

Fıkıh usulünde kabul edildiği şekliyle söyleyecek olursak nass delilleri, Kitap ve Sünnettir.

1. Siyâset-i şer'iyye ve Kur'an

Kur'an'da *siyâset-i şer'iyye'*nin ahkâmına ve durumlarına delalet eden pek çok âyet vardır. Allah, dinin ikamesini ve dünyanın ıslahını hedeflemektedir. Bu ayetler *siyaset-i şer'iyye'*nin Kur'an-ı Kerim'e dayandığını gösterir.

Kur'an'ın genel muhtevası *siyâset-i şer'iyye* uygulamasını gerekli kılmaktır. Çünkü Kur'an'ın pratiğe dönük hükümlerinin çoğu kamusal temel almaktadır. Maslahat ise siyâsetin dayandığı ana temeldir.

Kur'ân'da *siyâsetin* delilleri, genelde, İmâm veya toplumun işlerini yapmayı üstleneni tayin etmeye teşvik eden ayetlerden oluşmaktadır. İmamet, itaat, istişare, adalet ve eşitlik bu bağlamdaki temel alanları oluşturmaktadır.[62]

Yüce Allah'ın şu ayetinde halife kelimesine yer verilmiştir.

«Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet, Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır».[63]

---

[61] Tayyib Lokman, *İslam'ın Politik Sistemi*, s.90.

[62] Cemîla Abdulḳadir Şahban Er-Rufāī, *es-siyasetu'ş-şer'iyye inda İmam İbn Kayyim el-Cevziyye*, Dāru'l-furuḳān, Ammān, s.105.

[63] 38.ṣād, 26.

Bu âyete baktığımızda *siyâset-i şer'iyye'*nin meşru olduğu anlaşılmaktadır. Bu âyette siyâset kelimesi kullanılmamıştır. Ancak onun yerine ‟halife'' terimini kullanmıştır. Günümüzde de bu terim devlet başkanı anlamında kullanılır. Bu ayet aynı zamanda, Allah'tan Rasulüne bir vaattir. Bu vaat gereği Allah, Rasul'ünün ümmetinden yeryüzü halifelerini yani onlara önderlik ve velâyet edecek kişiler çıkaracaktır. İnsanlar bunlara boyun eğecek ve beldeler bunlarla düzene kavuşacaktır.[64.]

Kur'an'da siyâset kelimesi özel olarak zikredilmemiştir. Ancak Kur'an'da çeşitli biçim ve üslüplarda "halkın egemenliği" anlamında ifadeler kullanılmıştır. Mesela *mülk* kelimesi hükümranlık anlamına gelmekte olup Yüce Allah Kitâb'ında şöyle buyurmuştur:

«Oysa İbrahim soyuna Kitap'ı ve hikmeti verdik ve onlara büyük bir hükümranlık bahşettik».[65]

Siyâset kavramıyla ilişkili bir diğer terim de Yüce Allah'ın zikrettiği ‟vaat'' kelimesidir. İlgili âyette şöyle buyurulmaktadır.

«Allah, içinizden, imân edip salih amel işleyenlere kendilerinden öncekilerini egemen kıldığı gibi onları da yeryüzüne egemen kılacağına, onlar için hoşnut ve razı olduğu dinlerini iyice yerleştireceğine, yaşadıkları korkularının ardından emniyete kavuşturacaklarına dair vaadde bulunmuştur. Onlar bana kulluk eder ve hiçbir şeyi ortak koşmazlar».[66.]

Bu vaat de ancak İmâm tayin etmek ve onları seçme konusunda gayret göstermekle olur. Bahsedilen va'din gerçekleşmesi için bu vaciptir. Zira kendisiyle vâcibin tamamlanacağı şey de vâcip olur.

İbn Kesir bu âyeti açıklarken şöyle ifade etmektedir: Bu, Allah'tan Rasulüne bir vaattir. Şöyle ki Allâh, Resul'ünün ümmetinden yeryüzü halifelerini yani onlara önderlik ve velâyet eden kişiler çıkaracak. İnsanlar bunlara boyun eğecek ve beldeler bunlarla düzene kavuşacaktır.[67.]

---

[64] Ebū'l-Feda, İsmail b. Umer İbn Kesir, *Tefsīru'l-Kur'āni'l-A'zam,* Dāru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrūt 1997, III/340.

[65] 4. Nisā54

[66] 24.Nūr, 55

[67] İbn Kesīr, *Tefsīru'l-Kur'āni'l-A'zam,* VI /77.

Allah'ın aşağıda âyetlerde zikrettiği adalet kelimesi siyaset ile yakından ilişkilidir.

«Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder»[68].

«Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınız dahi olsa adaleti olun.»[69]

«Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi adil davranmamaya itmesin. Adaletli olun, bu, Allah korkusuna daha çok yakışan bir davranıştır».[70]

«İnsanlar arasında hükmettiğinizde adaletle hükmetmenizi emreder».[71]

Bu âyetler gereğince, *siyâset-i şer'iyye* her zaman adalet üzerine kurulmalıdır. Bu anlamdaki kullanım, Kur 'an'da pek çok yerde bulunur. Herhangi bir düzenleme veya karar bulunması durumunda hâkimlerin, bu kaideye dikkat etmeleri gerekir. Çünkü adaletsiz bir devlet, devlet sayılamaz. Bu kaynak ve kaidelerin hedefi adaleti ikame etmektir. Adalet ise ancak şeriatın uygulanmasıyla ve yani itibar ettiği maslahatıların gerçekleşmesiyle yerine getirilebilir. İslâm devletin varoluş gayesini sadece hukuk ve düzenin muhafazası ile sınırlı görmez. Aynı zamanda adaletin ve esenliğin gerçekleştirilmesi de şarttır.

2. Siyâset-i şer'iyye ve Sünnet

Sünnet, *siyâset-i şer'iyye'*nin kaynaklarından biridir. Nitekim Hz. Peygamberin bazı meseleleri, kendi içtihadına dayanarak ya da *siyâset-i şer'iyye* uygulayarak çözdüğü sabittir. Hz. Peygamberin sözleri, eylemleri ve takdirleri, İslâm devlet modelinin, Kuran temellerdir.

Topluluğun işlerinin örgütlenmesi, yönetilen-yöneten ilişkisi ve ülkeler arasındaki ilişkiler şer'i biçimde çözülmelidir. Bu şekilde bir çözümleme ise ancak sünnetin bilinmesiyle mümkündür. Dolayısıyla İslâm siyâset düşüncesi üzerine çalışan araştırmacıların, Peygamber Efendimizin hayatından ve özellikle Medine döneminden istifade etmesi gerekmektedir.

---

[68] 15.Nahl, 90.

[69] 6.En'ān, 152.

[70] 5.Māide, 8.

[71] 4.Nisā, 58.

*Siyâset-i şer'iyye'*nin sünnette dayanan delillerinden bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- «Üç kişi yola çıktığında içlerinden birini emir seçsinler».[72]

Toplumun olduğu yerde bir reisin bulunması insanlık için bir zorunluluktur. Hz. Peygamber, üç kişinin oluşturduğu en küçük toplum modelinde lider seçilmesini emrediyorsa bu durum, daha büyük toplumlar için liderin olmazsa olmaz olduğunu ifade etmektedir.

- Hz. Peygamber Mekke'nin fethinden sonra Hz. Ayşe'ye şöyle demiştir: «Kavmin Kürey'şin Kâbe'yi inşa ettiklerini ve İbrahim'in temellerini kısalttıklarını görmedin mi?" Hz. Ayşe: «Ey Allah'ın Peygamberi, onların kısalttıkları esası sen İbrahim'in esasları üzerine döndürmez misin?" buyurarak cevap vermiştir. Rasûlüllah İnsanların küfür zamanına yakın olmasaydı ben Kâbe'yi İbrahim'in temelleri üzerine döndürürdüm"[73] diye buyurmuştur. Buna göre Hz. Peygamber Kâbe'yi yıkmak ve İbrahim'in temelleri üzerine inşa etmekten kaçınmıştır. Çünkü bunun sebebi Mekke halkının hala güçlü bir imana sahip olmamasıdır. Bundan dolayı Rasûlullah Kâbe'yi olduğu gibi bırakmış ve insanların sözlerinin etkisinden çekinmiştir. Yani fiillerinin yol açacağı sonuçlara insanların şu an için hazır olmadığını görmüştür.
- Abdullah b. Vakıd el-Sa'di'den rivayet edildiğine göre "Hz. Peygamber kurban etlerinin üç günden sonra yenilmesini nehyetmiştir. Abdullah b. Ebi Bekir diyor: bu hadisi Amret'e zikrettim ve doğru olduğunu söyleyip Hz. Ayşe'den duydum ki Hz. Peygamber döneminde kurban kesilirken bedevilerden (köylü) bir topluluk (Medine'ye) akın ettiler dedi. Allah Rasûlü de 'kurban etlerinizi üç güne kadar muhafaza ediniz. Üç günden sonra artanı tasadduk edin, buyurmuştur. Sonra sahabîler ya Rasûlallah bazılarımız kurbanlarından istila eder dolusu erzak ediniyorlar, kurban etlerinden yağ kopup muhafaza ederler' buyurmuşlar. Rasûlullah 'peki bunu bana niçin söylüyorsunuz?' diye buyurmuş. Sahabiler "geçen sene kurban etlerinin üç günden sonra yenilmesini nehy etmiştin" buyurmuşlar. Bunun üzerine Rasûlullah 'ben o zaman kitleler halinde yavaş yavaş

[72] Ebū Dāvud, "*Cihât*",15.

[73] Buhārī, "*Hac*",25.

gelen yoksul çöl ahalisinden dolayı sizi bundan nehy etmiştim. Şimdi kurban etlerinizi yiyiniz, muhafa ediniz ve tasadduk ediniz.[74] buyurmuştur. Hz. Peygamber'in bu tasarrufu taabbudi bir fiil değildir. Bu siyasi bir uygulamadır. Dolayısıyla bunu devletlerin veya insanların uygulaması zorunlu değildir.

Açıkça görüldüğü üzere, Allah Rasûlü bu tasarruflarında hata yapmamıştır. Allah, O'nu doğru noktaya iletmiştir. Nitekim, Abese suresinde zikredilen âmâ kıssası, İsra kıssası ve Zeyd b. Hârisin eşi ile evliliğinin anlatıldığı Ahzâb suresinin sebebi nüzulü buna örnek olarak verilebilir

*Siyâset-i şer'iyye'*nin, Allah Resulü, Hülafa-i Raşidîn ve ondan sonrakiler tarafından kullanıldığı açık delillerle sabittir. Bu hususta herhangi bir tartışma yoktur.

Hz. Peygamber zamanında siyaset, en güzel şekilde uygulanmış, kul için din ve dünya maslahatları bir arada sağlanmış ve insanlara zarar veren her şeyi ortadan kaldırılarak mefsedet azaltılmıştır. Aşağıda Hz. Peygamberin yaptığı bazı tasarrufları ve *siyâset-i şer'yye* olarak sayılır:

a. Şûra Anlayışına Yer Verilmesi

Kuran'ı Kerim, Sebe ülkesindeki Belkıs'ın başarılı idaresinden bahseder. Çünkü bu idare şura anlayışına dayanmaktadır. Ayette şöyle buyrulmaktadır: "Ey ileri gelenler! Vereceğim emir hakkında bana fikrinizi söyleyin; siz benim yanımda bulunmadıkça, bir iş hakkında kesin bir hüküm vermem".[75]

Allah Teala Hz. Peygamber'e Müslümanlarla istişare etmesini ve görüşlerini almasını emretmiş ve şöyle buyurdular: «Onları affet, onlara mağfiret dile, iş hakkında onlara danış, fakat karar verdin mi Allah'a güven, doğrusu Allah güvenenleri sever»[76]

Hz. Peygamberin, harp ile alakalı işlerde ashabıyla istişare etmesi dikkat çekmektedir. Bedir gazvesinde onlarla düşmanla karşılaşılacak yeri belirleme

[74] Müslim "Kurban", 35.

[75] 16. Nahl, 32.

[76] 3. Āl-i İmrān,159.

konusunda istişare etmiştir. Ashabına,"ey insanlar sizlerle istişare ediyorum" diyerek en yakındaki Bedir kuyularına doğru ilerlemiştir. O sırada Ashab'tan Hubâb Hz. Peygamberimize "yâ Rasûlullah! Burayı bir vahiy ile mi seçtin? Yoksa bu bir görüş, bir harp taktiği midir?" diye sormuş. Rasûlullah (sav): "Bu bir görüş ve harp taktiğidir" buyurmuştur. Sahâbi de halde yâ Resûlullah! Burası harp için uygun bir yer değil. Orduyu buradan kaldırıp düşmana en yakın kuyuya gidelim. Orada bir havuz yapıp içine su dolduralım, geride kalan kuyuları da tahrip edelim, düşman istifade edemesin." buyurmuşlar. Bundan böyle Hz. Peygamber (sav) "sen güzel bir fikre işaret ettin" buyurmuş ve sahabenin buyurduğu gibi davranmıştır.[77]

Bir başka örnek ise şudur: Uhud gazvesinde Hz. Peygamber ashabını topladı. Savaşı Medine'de savunma yaparak mı yoksa müşriklerle şehir dışında çarpışarak mı yapacağını istişare etti. Hz. Peygamber'in görüşü şehirde kalarak savunma savaşı yapmak yönünde idi. Ancak Bedir'e katılamayan pek çok sahabenin görüşü dışarıda savaşmaktı. Rasûlullah onların görüşüne uydu. Aynı şekilde Hz. Peygamber, Selman Farisi'nin Hendek savaşında önerdiği hendek kazma fikrine de uymuştur.[78]

b. Hâkim Sıfatıyla Gerçekleştirmiş Olduğu Tasarruflar

Rasûlullah Medine'ye hicret edip İslâm devletinin temellerini sağlamlaştırdıktan sonra hâkim sıfatıyla yaptığı işlerinin kontrolüne yöneldi. Müslümanların imamı olarak yönettiği ümmetin maslahatına uygun emirler çıkardı. Onun bu kabilden fiilleri, vahyi tebliğ amacıyla gerçekleştirdiği tasarruflarla karıştırılmaktadır. Ancak âlimler Hz. Peygamberin *siyâsi* tasarruflarını diğer işlerinden ayıracak bazı kriterler koymuşlardır. Bu kriterlerden bazıları şunlardır:

---

[77] Hz. Peygamberin hayatında Şūra. Makale, https://www.islamweb.net/media/index.php?page=article&lang=A&id=178115 16.03.2018

[78] Hamidullah, Muhammed, *İslam Müesseselerine Giriş*, çev. İhsan Süreyya Sırma, İstanbul 1992, s82-83; Mehmet Akif Aydın, "*Hz. Peygamber ve Dört Halife Dönemi İslām Devlet Yönetimi*", İslām ve Demokrasi Kutlu Doğum Sempozyumu, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998, s.25.

i. Tasarrufun konusuna ve doğasına bakmak: Eğer Hz. Peygamberin tasarrufu devlet idaresi ve savaş yönetimine dair ise bu tasarruf siyasi bir tasarruftur. Eğer bunlar dışında bir fiil ise o teşrii kabilindendir.

ii. Hz. Peygamberin yapmış olduğu fiili, teşri veya siyâsete ilişkin olarak yaptığına işaret eden bir karinenin bulunması.[79]

c. Dış Siyâsette Diplomasi Kanallarının Kullanılması

Hz. Peygamber, politik işlerde ince bir siyâset izlemiştir. Rasûlullah'ın emirlerini ve taleplerini mektup kullanmadan sözlü olarak söyleyecek heyetler ve elçiler göndermeden önce civardaki meliklere ve devlet reislerine diplomatik mektuplar yollamıştır. Rasûlullah gönderdiği elçileri bu işe ehil olan sahâbîlerden dikkatle seçtiği görülmektedir.

d. Kuba Mescidi'ni İnşa etmesi

Namaz kılmak için belirli bir ibadet mekânı yoktu. Orası Müslümanlar için önemli kararların alındığı, istişarelerin edildiği, hikmet sahibi kimselerin toplandığı bir nevi parlamento yeriydi.

e. Toplumsal Anlaşmayı Tesis etmesi

Ensar ve Muhacir arasında kardeşliğin icra edilmesi bu duruma örnektir. Bu bağlamda Medine Vesikası, kişilerin hukukunu savunan, onların toplum içindeki konumlarını tespit eden, toplumda kişi ve birey arasındaki ilişkiyi düzenleyen ve Medine içerisinde ve etrafındaki Yahudileri de içine alan yazılı bir vesikadır.

f. Devleti Korumak için Dış Anlaşmalar Yapması

Bazı dağınık kabileler ile birlikte yapılan bir anlaşmadır. Özellikle Medine'ye uğrayan ve Müslümanlarla ticari ilişkiye sahip olan kabilelerle yapılmıştır. Hz. Peygamber bu anlaşma yoluyla dışarıda yapmış olduğu seferlere

[79]Abdullah b. İbrahim en-Nāsir, *Muhādarāt fi's-Siyāseti-ş şer'iyye*, el-Melik Sauud Üniversitesi, Riyād (t.y.), s.77.

yardım etme fırsatı doğduğunu görmüştür. Faydası ilk seferden sonraki seferlere kadar daima sürmüştür. Etraftaki kabilelerle yaptığı anlaşma çemberi ise git gide genişlemiştir.

g. İslâm Ordusu'nu Kurması

Hz. Peygamber devletin yeni oluşan hedefleri hakkında ve özellikle Mekke'deki müşriklere karşı olarak ashabını uyardı. Bundan dolayı Müslümanların sahip olduklarını korumak ve yeni fetihleri sağlamak için İslam ordusunu kurmaya başladı. Bu ordu eli silah tutan herkesi kapsamıştır.

Hz. Peygamber'in bu örneklerdeki tasarrufları taabbud cihetinden olmayıp bilakis siyasi birer uygulamadır. Devletin veya insanların bu eylemleri uygulama zorunluluğu yoktur. Allah Resulü bir hata yapmamıştır. Allah (cc) O'nu doğru noktaya iletmiştir. [80]

B. İçtihat Delili

Bu delil fikhu'l-vâkı' kavramıyla yakından ilişkilidir. A fıkhın dayandığı kaidelerden biridir. Bilindiği gibi, içtihadî hükümler örf ve maslahata dayalıdır. Farklı yer ve koşullara göre fetvalarda değişikler ve farklılıklar olacağı inkâr edilemez. Mekâna ve şahıslara göre ahkâmın da değişebileceğini gösteren birçok delil vardır. Ancak yeni gelişmeler ve olaylara bakan bir hâkim, eylemlerin şeriatın maksatlarına uygunluğu bakımından ele almalı ve buna göre hükümlerin yeni şartlara uygunluğunu sağlamalıdır.

İçtihat veya istinbat delilleri, hakkında Kuran'da ve Sünnette doğrudan bir hüküm bulunmayan konularda başvurulan delillerdir.

1. Siyâset-i şer'iyye ve İstihsan

a. İstihsa kavramı

İstihsan, bir meselenin, külli bir hükümden istisna edilerek başka bir hükme tabi tutulması gerekliliği İslâm hukukunda istihsan olarak

[80] İsa Amīn Muhammed, *Kiyadetu'r-Rasüli'l-llah Salla Lahu aleyi ve Sallem ve'l-Fikir'il-Askeriy el-Hadīs*, http://midad.com/article/202703/%D9%82%D9%8A%D8%A7%D8%AF%D8%A9 قيادة الرسول صلى الله عليه وسلم والفكر العسكري الحديث- 20/04/2018.

isimlendirilmiştir.[81] Bu bakımdan istihsan, sosyal realiteyi insanların, kurumların, grupların ve devletlerin menfaatleri gerçekleştirilecek şey olup aynı zamanda *siyâset-i şer'iyye* ile yakından ilgilidir. Bu delil, adalet ve maslahatın ışığı altında ele alınır. Nasslar yanlış uygulandığında, istihsan, menfaatler ve kötülükler arasında bir denge ortaya koyar. Bu bakımdan istihsan, olaya ve koşullara göre maslahatın korunması veya kötülüğün engellenmesine yardımcı olur.[82] Hz. Peygamber'in teşri siyasetinde de bu yönetemin izlerine rastlanabilir.

İstihsan erken dönemde reddedilmiştir. Fakat kamunun yararlanması amacıyla ilerleyen süreçte benimsenmiştir. Aşağıda sunacağımız örnekler bunu açıklayacak niteliktedir.

- İstihsan konusunda en dikkat çekçi örneklerin başında Selem akdi gelmektedir. Selem, mevcut olmayan bir şeyin satımının, ihtiyaç ve örf sebebiyle meşru kabul edilmesi demektir. Buradan bireylerin genelde kabul ettileri işlemlerin, ilkelerini sağlam belirlemek şartıyla, genel hükümlerin hâricinde meşru olarak görülebileceği anlaşılmaktadır.[83]

Genel kural olarak Allah, var olmayan şeyi satmayı ve mevcut olmayan kişilerle sözleşmeyi yasaklamıştır. Buna rağmen selem akdi meşru kabul edilmiştir. Çünkü bu, halka menfaat sağlayan bir akittir.

- Zaruretler yasak olan şeyleri mübah kılar prensibi İslâm hukukunda esastır. Çünkü zaruret bulunan yerde güçlük olur. Güçlük karşısında ise istisnai hükümlere başvurmak gerekir. Kira akitleri de işte bu prensibe göre caiz görülmüştür.[84]
- Kiyas'a göre hâkimin önüne gelen bir olayda adil şahitlere başvurulması gerekir. Çünkü adaletin görevi, doğru olan tarafı, yalan olan tarafa tercih etmektir. Fakat hâkim, adil şahitlerin bulunmadığı bir memlekette ise genel

[81] Abdulvehab Ḫallāf, *Uṣūlu'l-Fıkıh ve Ulaṣetu't-Teşrīi'l-İslamī*, Dāru'l-Fikiri'l-Arabī, 1996, s .76

[82] Er-Rufāhī, *es-siyaset'u'ş-şer'iyye* İnda İmam *İbn ḳaym el-Cevziyye'ye*, s.120.

[83] Ahmet Yamam, Halit Çalış, *İslam Hukukuna Giriş*, s.55.

[84] Abdulkadir Şener, *İslam Hukukuna Giriş,* Birleşik matbaacılık, İzmir 2014, s.99

olarak sözlerine güvenilen kişilerin şahitliğine dayanarak hüküm vermek zorundadır. Çünkü milletin malı ve canı ancak bu suretle korunmuş olabilir.[85]

İstihsanın kaynağı, toplum hayatında maslahatın sağlanmasının amaçlanmasıdır. Her yönetici kanunları sınıflandırırken halkın durumunu dikkate almakla yükümlüdür.

İstihsan, *siyaset-i şer'iyye'*de önemli bir etkiye sahiptir. Çünkü hâkim her zaman için toplumun dünya ve ahiret yaşamıyla ilişkili ağırlıklı maslahatına bakar. İstihsan uygulaması da genellikle zaruret, örf ve maslahattan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla istihsan, *Siyâset-i şer'iyye*'de, insanların değişen ihtiyaçlarına ayak uydurmanın büyük bir aracıdır. Bir olayla karşılaşıldığında, bu olaya kıyas ve genel kaide uygulanırsa, insanların darlık ve sıkıntıya düşmesine yol açılabilir.

b. Siyâset-i şer'iyye'de İstihsanın Etkisi

İstihsan *Siyaset-i şer'iyye'*de büyük bir etkiye sahiptir. Çünkü hâkim her zaman dünyevi ve ahirette yaşamında toplumun ilgisinin çoğuna bakar. Genellikle İstihsan uygulanması bu üç şeyin birinde: Zaruret, Örf ve maslahattır. Böylece İstihsan, *Siyaset-i şer'iyye'*de, yenilenen ve insanların ihtiyaçlarına ayak uydurmanın büyük bir aracıdır. Bir emirin rastlandığında, kıyas ve üzerinde bir kaide uygulanmış olursa, insanların darlık ve sıkıntı içinde oluşumuna yol açtırır. Dolayısıyla İstihsan ve üç çeşitle birlikte, zararı kaldırmaya ve meşakkat itmeye neden olur, hangisi İslam hukukundaki mevzuatın bir özelliğidir.

2. Siyâset-i şer'iyye ve Sedd-i zerâi

a. Sedd-i zerâi kavramı

Sedd-i zerâi *siyâset-i şer'iyye*'nin dayandığı diğer bir kaynaktır. Bu dayanak aynı zamanda *siyâset-i şer'iyye* ile yakından ilişkilidir. Bir sonuca götüren yol, bir şeye sebep olan vesile ve bir şeye ulaştıran vasıta gibi anlamları olan zerâi, fıkıh terminolojisnde mefsedete ve harama götüren yolları ya da

[85] Ebū Zehra *İslam Hukuku Metodolojisi*, s.226.

sebepleri ifade için kullanılmıştır.[86] Buradan anlaşılmaktadır ki sedd-i zerâi 'bakımından, hükümlerin varid olduğu yerler iki kısma ayrılır: Bunlardan ilki maksatlardır. Bunlar maslahat ve mefsedetleri teşkil ederler. İkincisi ise vesilelerdir.[87]

Tanımlara baktığımızda iyiliğe vesile olan şeylerin iyi, kötülüğe vesile olan şeyler de kötü kabul edildiği görülmektedir. Kötülüğe vasıta olan yolların kapatılması ise bu ilkenin bir gereğidir.

Sedd-i zerâi, *siyâset-i şer'iyye* kavramıyla ilişkili yönleri şunlardır:

Sedd-i zerâi'in teşri prensiplerinden biri olduğunu gösteren gerek Kur'anda gerekse Hz. Peygamber'in sünnetinde yer alan birçok nass vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Fiillerin sonuçları göz önüne alınmaktadır. Fiiller, sebep olduğu neticeye göre övülmekte veya kınanmaktadır. İşte bu maksatla Kur'an'da Allah söyle buyurmuştur: «Allah'tan başkasına tapanlara (ve putlarına) sövmeyin, sonra onlar da bilgisizce, düşmanca Allah'a söverler» [88]. İşte bu ayette öğretilen metoda göre, müşriklerin taptıkları putlara sövülmeyecektir. Aksi takdirde onlar da kızarak Müslümanların inandıkları Allah'a söverler. Bu ayette sedd-i zerâi 'prensibine işaret edilmektedir.[89]

-Sedd-i zarâi uygulanması ve bir şeye sebep olduğu neticeye göre hüküm verilmesi, Kur'an ile sabittir. Allah şöyle buyur*:* «Ey iman edenler, Peygamber'e "râina'' demeyin, "bizi gözet'' deyin».[90]

Bu âyette *"râina*!" sözünün Hz. Peygamber'e karşı kullanılması yasaklanıştır. Çünkü Yahudiler bu sözü, onu hakaret etmek maksadıyla kullanmaya başlamışlardır. Buna engel olmak için Müslümanların bu sözü Hz. Peygambere hitaben kullanmaları yasak edilmiştir.[91]

---

[86] İyad b. Nâhî es-Selmî, *Usulu'l-fıkıh el-lezî lâ yasiu el-fakîu cehlau*, Daru't-Tedmuriyye, Riyad 2005, s,211.

[87] Şihabuddīn Ahmed b. İdrīs el-Karafī, *Şerhu Tenkīhu'l-Fusūl fî İ'şāri'l- Mahsūl fi'l- Usūl,* (thk, Taha Abdurraūf Sa'd,) Kahire 1973, s.200.

[88] 6. En'ām, 108.

[89] Abdulkadir Şener, İslam *Hukukuna Giriş*, s.103.

[90] 2.Bakara,104.

[91] Ebū Zehra, *İslam Hukuku Metodolojisi,* s.246.

b. Siyâset-i şer'iyye'de Sedd-i zerâi'in Etkisi

Nass olmayan konularda sedd-i zerâi, *siyâset-i şer'iyye* uygulamalarının dayandığı en önemli prensiplerden biridir. Halk yöneticilerin meşru kabul ettiği bir şey kötülüğü vasıta alırsa veya bu durum toplumun fesadına yol açarsa o meşru şey yasaklanır. Böyle bir suiistimal yaşanmamış olsa bile yaşanma ihtimaline binean o şeyin seddi zerai' gereğince yasaklanması gerekebilir.[92]

3. Siyâset-i şer'iyye ve Örf

a. Örf Kavramı

*Siyâset-i şer'iyye'*nin kaynaklarından biri de örftür. Örf, *siyâset-i şer'iyye* bakımından önemli bir kaynaktır.

Örf, toplumun çoğunluğunun kabul gördüğü alışkanlık hale getirdiği işler veya işitildiğinde hatıra farklı anlam gelmeyecek derecede özel bir anlamda kullanmayı adet edindikleri lafızlardır.[93]

Muhammed Ebû Zehra, örfe ilişkin şöyle bir tarif vermiştir. 'Nass bulunmayan yerde asıl olarak kabul edilen örf, bireylerin muameleleri açısından devamlı bir şekilde yapageldikleri ve işlerinin düzgün gitmesini sağlayan şeydir.''[94]

Genel anlamda örf, kanunun bulunmadığı halde belirli bir toplumun bireyleri arasında müştereken kabul edilen, halk tarafından alışkanlık olarak uygulanan, içinde bulunduğu yer ve durumun şartlarına göre teşekkül eden, akla uyan ve dince sakıncası bulunmayan davranış veya kurallardır.[95]

Örf zihinlerde yerleşik hale gelmiş , akıl tarafından beğenilen ve sağduyu gereği kabul görülen bir şeydir. Bu şey, şeriat tarafından reddedilmediğinde insanlar tarafından uygulamaya esas teşkil edebilir.[96]

---

[92] Abdullah b. İbrahim En-Nāsir, *Muāḍurāt fi's-siyaset-i şer'iyye,* s.71. https://fac.ksu.edu.sa/sites/default/files/_lsys_lshry.docx. (26.04.2018)

[93] Zekiyyuddīn Şā'ban, *İslam Hukuk İlminin Esasları,* s.195.

[94] Ebū Zehra, *İslam Hukuku Metodolojisi,* s.234.

[95] Alā'addīn yanardağ, "*Örf ve Adetler Sosyolojisi*", İÜ İlahiyat fakültesi dergisi, sayı: IX, Iğdır 2017, s.41.

[96] İvad, es-Seyd Salih, *Aseru'l-örf fi't-Teşrīi'l-İslamī,* Dāru'l-Kitabi'l-Cāmi'i, Kahire (t.y), s.52.

Örf, bireylerin zihinleri tarafından kabul edilmiş olup İslâm hukuku tarafından da onaylanmıştır. Örf, şeriata aykırı olursa, hükümsüz hale gelir ve Şeriat tarafından reddedilir. Ayrıca *siyâset-i şer'iyye'*nin kaynağının bu tür bir örf olması mümkün değildir.

Müslüman toplumların İslâm'ı kabul edişinden günümüze kadar İslâm'in etkisi ile oluşmuş örfler de bulunmaktadır. Genelde örf İslâm'a ters düşmez. Bunun yanı sıra İslâm öncesinden gelen ve İslam'a ters düşmeyen örfler de varlıklarını korumaya devam etmektedir. Ebû Hanife ve İmam Malik gibi imamlar Hz. Peygamberimizin Müslümanların güzel gördüğü her şey, Allah katında da güzeldir" hadisini ölçü olarak, fıkıh usulünde örfü hüküm vermede başvurulacak bir kaynak olarak görmüşlerdir. Kur'anda Allah, «üzeinize dinde bir zorluk ta yükletmedi».[97] buyurmuştur. İnsanların güzel gördüğü örfe aykırı hareket etmek, güçlük ve sıkıntıya sebep olabilir.[98]

Denilebilir ki toplumun dini ve sosyal hayatını tanzim eden kurallardan biri de örftür. Bu bakımından örfü ikiye ayırabiliriz:

a. Sahih Örf: Kitap ve sünnete uygun olarak veya bu kaynaklara aykırı olmayan meydana gelen örfler bu gruba girmektedir. Meselâ, sanatkâra verilen mal siparişi demek olan "istisnâ akdi" yaygın örf sebebiyle İslâm hukukçuların çoğunluğu tarafından caiz görülmüştür.[99]

b. Fâsit Örf: bir âyet veya hadise aykırı gelen, geçerliliği kabul edilmeyen örf türüdür. Bu örfler *siyâset-i şer'iyye'*nin kapsamı dışındadır. Bu örfe uyulması gerekmez. Çünkü bu örf göz önüne alındığında şeriata aykırı olmakta ve şeriatın bir hükmünü geçersiz kılmaktır. Örf, sabit bir nass ya da kesin bir icma ile çelişmezse ve bir zarar meydana getirmezse muteber olur. Aksi takdirde geçersizdir.[100]

---

[97] 22. Hac,78.

[98] Ebū Zehra, *İslam Hukuku Metodolojisi,* s.234.

[99] Abdulvehab Ḫallāf, *Usūlu'l-Fıkıh ve ulāṣatu't-Teşrīi'l-İslamī*, Dāru'l-Fıkıri'l-Arabi, Kahire 1996, s.85.

[100] İbrahim Abdurrahim, es-Siyāset-i'ş-şer'iyye (Mefhūmuhū- Meṣādiruhū- Mecālātuhū, Dāru'n-Neşr, Beyrūt 2006, s.283.

Örfün, *siyâset-i şer'iyye*'nin kaynağı olabilmesi ve muteber sayılabilmesi için bazı şartları taşıması gereklidir:

i. Galip olma: Örfün, toplumda sürekli bir biçimde veya baskın bir çoğunlukla uygulanıyor olması gerekir.[101] Buna (الإطراد أو الغلبة) denir

ii. Hakem rolü oynayacak olan örfün, söz konusu hukuki işlemin yapıldığı sırada veya söz konusu hâlin bulunduğu sırada var olması lazımdır. Hukuki işlemin kuruluşu sırasında bir örf bulunup sonra bu örf değişmiş olsa hüküm verilirken dikkate alınacak olan, işlem yapılırken mevcut olan örftür. Daha sonra meydana gelen örfe itibar edilemez.

iii. Örfün sahih olması ve İslâm hukukunun temel ilkelerine aykırı olmaması gerekir.

iv. Örfün açık bir irade beyanına karşı gelmemesi gerekmektedir. Bir konuda örf olmakla beraber akdin tarafları bunun aksini kararlaştırmışlarsa, örfe itibar edilmez. Tarafların ortak iradesi esas alınır.[102]

İşte bu şartları taşıyan örf, özellikle hâkimin takdir yetkisini kullanmasında etkili olmuştur.

Örfün değişmesi halinde, fetvaların da değişeceği ve meselelerin artık yeni örfe göre değerlendirileceği, üzerinde ayrıca durulmayacak kadar açık bir husustur.[103] Bu itibarla ortaya konan bazı kaideler vardır. Bu kaideler hakemlere yol gösterir. Bunlardan bazıları şunlardır: "örf ile sabit olan şey, şer'i bir delil ile sabit olmuş gibidir». «Örf ile sabit olan, nass ile sabit olmuş gibidir, Örfen ma'rûf olan şey, şart kılınmış gibidir», «Örf ile tayin, nas ile tayin gibidir».[104] Bu kaideler gereğince hâkimler kararlarında örfü de dikkate alırlar. Hâkimler özellikle hakkında nass bulunmayan konularda hüküm verirken örfe uymak durumundadır. Bu itibarla hâkimin ya da halkı yöneten kimselerin örf ve adetleri bilmesi gerekir.

---

[101] Ahmet Yaman, Halit Çalış, *İslam hukukuna giriş*, s.52.

[102] Zekiyyüddīn Şā'ban, *İslam Hukuk İlminin Esasları,* s.198.

[103] Ahmet Yaman, Halit Çalış, *İslam hukukuna giriş*, s.52.

[104] Ahmet Muhammed Ez- Zarkā, *Şerhu'l-Kavāidi'l-Fikhiyye*, Dāru'l-ḳalem, Dimeşk 1989, s.241; Ebū'l-Haris el-ġizzī Muhammed Sidkī b. Ahmed b. Muhmmed el-Burnū, *el-Vecīz fi īḍāhi Kavāidi'l-Fıkhı'l-Kulliyye, Mu'esesetu'r-Risāle*, Beyrūt 1996, II/306

b. Siyâset-i şer'iyyede Örfün Etkisi

Bu örf, *siyâset-i şer-iyye'*nin dayanan kaynaklarından biri olarak kabul edilir. Geçmiş zamanlarda bilinmeyen gerçekleri ve olayları bulmak açısından, hayatı devam ettirme ve ülkenin bütün gereksinimlerini yerine getirme *siyâset-i şer'iyye*'yi takip etmek için önemli gerekçelerdir.[105] Örf pek çok hususta siyâset kaynaklı olduğundan vali veya hükümdar insanların alışkanlıklarını ve geleneklerini dikkate almalı ya da devletin kanunlarının teşri esnasında insanların menfaatini gerçekleştirmeye yönelik bir anlayış içerisinde çıkarılmasını sağlamalıdır. Hükümlerin sürekli değişmesi toplumda kargaşaya yol açar. Dolayısıyla örf, *siyâset-i şer'iyye*'nin önemli ve gerekli bir kaynağı haline gelmiştir. [106] Ayrıca *siyâset-i şer'iyye* toplumun karşılaştığı problemleri çözebilmek için bir kaynak niteliği taşımaktadır.[107]

4. Siyâset-i şer'iyye ve Maslahatı Mürsele

a. Maslahatı Mürsele Kavramı

*Siyâset-i şer'iyye'*nin kaynaklardan biri olan maslahat-ı mürsele, çoğunlukla fıkhî vâkalara bağlanan şer'î hükümlerin tespitinde bir etken olarak kabul edilir. Maslahat sözlükte, bir şeyi ıslah etmek, onu bozulduktan sonra düzeltmek ve iyileştirmek anlamına gelmektedir. [108] Bu bakımdan maslahat faydalı, uygun ve elverişli olanı araştırmayı gerektirmektedir.

Maslahatın lügavi manasına baktığımızda iki temel manası olduğu görülmektedir. Bunlardan ilke hakiki mânâdır. Bu anlamda maslahat zararın zıddıdır. Maslahatın mecâzü anlamı ise fesadın zıttıdır. [109]

---

[105] Abdul Ālī Ahmet Atevh, *el-Medḫal ile's-siyāseti'ş-şer'iyye*, s.177.

[106] İbrahim Abdurrahim, *es-Siyāset-i'ş-Şer'iyye*, s.291.

[107] Abdullah b. İbrahim en-Nāsir, *Muāḍarāt fi's-siyaset-i şer'iyye,* s.71. *https://fac.ksu.edu.sa/sites/default/files/_lsys_lshry.docx 26.04.2018*

[108] Abdulvehab Ḫallāf, *Uṣūlu'l-Fıkıh ve Ulaşetu't-Teşrīi'l-İslamī, s.80*

[109] Zekiyyüdīn Şā'ban, *İslam hukuk İlminin Esasları*, s.170.

Mesalih-i mürsele, hakkında müsbet veya menfi bir hüküm bulunmayan yarar anlamında kullanılmaktadır. Bu tanımdan anlaşıldığı üzere, mesalih-i mürsele, bir meselenin hükmü açıklamadığı ve insanlara bir fayda sağlandığı durumlarda söz konusu olmaktadır. [110]

Siyâset-i şer'iyye'nin meşru kabul edilebilmesi için maslahat temeline dayanmış olması gerekir. İslâm devletinde, İslâm hukukunun ruhuna ve asıl kurallarına nüfuz etmiş olan yetkililer özel bir kanıt bulamadıklarında bu ilkeden faydalanarak İslâm toplumunun yeni ihtiyaçlarını karşılayacak ve onun hayrına olacak hükümler ve kanunlar çıkartabilirler. Devletin ihtiyaç duyduğunda zenginlere vergi koyması buna bir örnektir. Nasslar tarafından belirlenmemiş ve kıyas yoluyla çözüme kavuşması mümkün olmayan diğer vakalarda da bu ilkeye dayanabilirler.

İslâm'daki hükümler ve kanunlar insanların dünyevî ve uhrevî menfaatlerini sağlayarak onları dünyevî ve uhrevî zararlardan koruma maksadı bulunması, bu olgular üzerinde fikir birliği edilen hususlardan biridir. Ancak naslarda bütün meselerin hükmü özel olarak belirlenmediği için, karşılaşılan yeni olaylar imkân varsa kıyas yoluyla, kıyasın mümkün olmadığı durumlarda nasslardan çıkarılan genel ilkelere göre hükme bağlanmasına ihtiyaç duymaktadır.[111]

b. Mesalih-i mürselenin kısımları

Mesalih-i mürseleyi kendi içinde zaruri maslahatlar, hâcî maslahatlar ve tahsînî maslahatlar olmak üzere üç kısma ayırmak mümkündür.

ba. Zaruriyyatın Korunması

Zaruriyyatın korunması, insan hayatının devamını sağlayan ana esaslardandır. Öyle ki bunlar, çiğnendiği takdirde hayat düzeni bozulma yoluna gider, anarşizm yaygınlaşır. Fitne ve fesat her yeri muhasara eder. Bu maslahatları

[110] Mahmud Abdulhamid Ali Hamed, *el-Mesālihi'l-Mursele ve Tatbīḳāṭuhā'l-Muāṣara,* Yüksek Lisans Tezi, Cāmiatu'n-Necāhi'l-Vatanī, Filistin 2009, s.27.

[111] Zekiyyüdīn Şā'ban, *İslam hukuk İlminin Esasları,* s.177.

göz önünde bulundurmanın amacı, şeriatın gayesi dîn, can, akıl, soy ve malı mahafaza etmelidir.[112] Bu beş şeyin korunması zorunludur. İslâm şeriatı bu zorunluluğu gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca, İslām bu zaruriyetin korunmasına itina göstererek bunlardan her birinin gerek varlığını ve ayakta durmasını gerekse de daimliğini ve korunmasını sağlayan kanunlar koymuştur.

bb. Haciyatin Korunması

Haciyatin korunması, insanların yaşantılarını kolaylık içinde ve sorunla karşılaşmadan sürdürebilmesi için ihtiyaç duydukları düzenlemeler demektir. Öyle ki; bu gibi maslahatların yerine getirilmemesi durumunda, yukarıda zikredilen zaruri maslahatlarda görmüş olduğumuz gibi insanların hayat düzeni bozulmaz, anarşizm de yayılmaz. Fakat bu tür maslahatların olmaması durumunda hayat zorlaşır, hayatın akışında bazı sorunlar ortaya çıkar.[113]

Kur'an ve Sünnet, insanlardan zorlukları gidermenin İslâm dininin baş bir prensip olduğunu beyan etmiş ve bu tür maslahatları da dinen itibar edilen maslahatlardan saymıştır. Bazı ruhsatlar hâciyyâtın birer örneğidir.

bc. Tahsîniyyâtın Korunması

Tahsîniyyâtın korunması, bireyin kişiliğine, güzel ahlaklı olmasına, nezaketle davranmasına ilişkin maslahatlardır. Öyle ki, bunların yoluğunda ne hayat düzeni bozulur ne de insanların yaşantısında bir zorluk veya bir sorun söz konusu olur. Fakat hayatın güzelliği yok olur, nezaket kalmaz ve iyi ahlak zedelenir. Kur'an ve Sünnet, bunun gibi maslahatların da şeriatın koyucusu yüce Allah'ın itibar ettiği maslahatlardan olduğunu belirtmiştir.[114]

Zikredilen tariflerden maslahat-ı mürselenin, *siyâset-i şer'iyye'*de kullanılan delillerden olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü *siyâset-i şer'iyye*, şeriatın amacı olan maslahat bağlıdır

[112] İbrahim Abdurrahim, *es-Siyāseti'ş-şer'iyye (Mefhūmuhū- Mesādiruhū- Mecelātuhū*, s.193.

[113] İbrahim Abdurrahim, s.196.

[114] İbrahim Abdur-Rahim, s.196.

Yeni ortaya çıkan günümüz gelişmelerine baktığımızda, bunlardan delillerini bulunduğu gibi delilini bulamadıklarımızda vardır. Bu nedenle bu gelişmelerin hükümlerini naslardan çıkarmamız gerekmektedir.

Bir olay ortaya çıktığında ona özel bir delil bulunmadığı ve hakkında muteber bir illet de belirlenmediği durumlarda bu olay hakkında hüküm vermede yarar sağlayan ve zarar gideren bir durum var ise maslahat-ı mürseleden bahsedilebilir.

c. Mesalih-i mürselenin uygulanma şartları

Fıkıh usulünde masalih-i mürseleye dayanarak *siyâset-i şer'iyye* ile hüküm verilmesi için şu şartlar ileri sürülmüştür:

ca. Maslahat zaruri olmalıdır. Yukarıda anlatıldığı üzere beş temel değeri koruma hedefi gereğince hüküm verilmediği zaman büyük sıkıntının ve yoksulluğun baş göstermesi gerekir.

cb. Maslahat, genel olmalıdır. Bir maslahata göre hüküm veridiği zaman bu hüküm insanların çoğunluğu için bir yarar sağlamaktaysa veya çoğunluğu ilgilendiren bir zarar gidermekteyse bu maslahat genel sayılma durumu vardır. Özel maslahat ise *siyâset-i şer'iyye* bakımından bir delil olamaz.[115]

cc. Maslahat, mahiyeti itibarıyla makul olmalı ve şer'i delil ile çatışmamalıdır.[116]

cd. Maslahatın varlığından emin olunmalıdır. Yani bir hadise ile ilgili maslahata göre hüküm kesileceği zaman, bu hükmün bir yarar sağlayacağından veya bir zarar gidereceğinden emin olmak gerekmektedir.[117]

Masalih-i mürsele, sunduğumuz şartlarıyla birlikte *siyâset-i şer'iyye* üzerinde uygulanabilir. *Siyâset-i şer'iyye* mesalih-i mürsele ile amel etmekten

---

[115] AbdulVahab ḫallā, *Uṣūlü'l-Fikih*, s.82; Zekiyyüdīn Şā'ban, *İslam hukuk İlminin Esasları*, s.172.

[116] El-Ādimī, Nuru'd-Dīn, *Maslahati'l-mürsele Aḳiḳatuhū ve ḍuvābiṭuh*ū, Dāru İbn Hazm, Beyrūt (t.y), s.84.

[117] Zekiyyüdīn Şā'ban, *İslam hukuk İlminin Esasları*, s.172.

ibarettir. Zira yöntem açısından bakıldığında *siyâset-i şer'iyye* kavramının dayandığı esas, "maslahat" kavramıdır. Dolayısıyla *siyâset-i şer'iyye* esasen, hakkında nas bulunmayan meselelerde uygulanacak olan mesalih-i mürseleye dayanmaktadır.

d. Mesalih-i mürselenin Siyâset-i şer'iyye'ye İlişkin Uygulama Örnekleri

Hz. Peygamberin vefatı ve İslâm devletinin genişlemesinin ardından şartlar, birçok farklı problemi sahabenin karşısına getirmiştir. Onlar da benzer şeyleri birbiriyle kıyas yapmışlardır. Hakkında nas ve kıyaslanacak benzer bir delil olmayan meselelerde Kur'an ve Sünnet ile çelişmediği sürece, teşri'in umumi maksadı olan maslahatı kullanmışlardır. Bu durumun başlıca örneği Kur'an'ın toplanmasıdır. Hz. Ebubekir'in hilafet döneminde Hz. Ömer'in yapmış olduğu bir öneri üzerine Peygamberin ashabı dağınık halde bulunan Kur'an sahifelerinin bir mushafta toplanmasını ortak fikir ile kararlaştırmışlardır oysa Kitapta ve Sünnette buna ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Bu maslahat düşüncesi üzerine inşa edilmiş bir iştir. Nitekim Hz. Ömer'in önerisi üzerine Hz. Ebubekir'in ilk buyurduğu söz, «Rasulullah'ın yapmadığı bir işi ben nasıl yaparım» olmuştur. Hz. Umer'in, Yemin ederim ki bu hayırlı bir iştir, Bu İslâma faydalı olacaktır, cevabı üzerine Hz. Ebu Bekir bu teklifi kabul etmiştir.[118]

e. Siyâset-i şer'iyye'de Mesalih-i mürselenin Etkisi

Mesalih-i mürsele *siyâset-i şer'iyye* için çok önemli bir kaynaktır. Ayrıca mesalih-i mürsele, hayatta yenilenen talep ve ihtiyaçları *siyâsetle* uyumlu hale getirmenin önemli bir yoludur. Mesalih-i mürselenin, *siyâset-i şer'iyye'*nin gerekli bir kaynağını temsil ettiğini söyleyebiliriz. Özellikle de geçmişte ve gelecekte yaşamın çeşitli yönleri ve alanlarında birbirini izleyen gelişmelere ayak uydurmak ve bunlarla başa çıkabilmek için gerekli düzenlemeleri zamanı gelince uygulamaya koymak bu hususta önem arz etmektedir. Bireyin ve kamunun menfaati ile toplumsal işlerin yönetimi için maslahat-ı mürsele etkili bir araç ve aynı zamanda gereksinimdir. Gerektiğinde yeni kurumların, tesislerin ve işletmelerin ortaya çıkarılması yine bu kapsamdadır. Devlet başkanının ve genel

[118] El-Buhārī, *"feḍāilu'l-Kur'an*", *66*.

olarak da kamu otoritesinin halkın geniş bölümünü ilgilendiren siyasi uygulamaları için maslahat esasına dayanması gerekmektedir.[119]

III. SİYÂSET-İ ŞER'İYYE'NİN UYGULANMA ŞARTLARI

Hükmü nassa dayanmayan, daha önceden ortaya çıkarılmış olaylardan çıkarılan hükümlere *siyâset-i şer'iyye'*de itibar edilmez. Ancak her zaman ve mekânda uygulanması uygun olan ve toplum nazarında kabul görmüş şartlar ve kuralları sağlayan hükümlere itibar edilir. Bu şartlar ve kurallar şu şekildedir:

A. Genel şer'î esaslardan biri üzerine kurulmuş olmalı ve şeri maksatlardan birini gerçekleştirmelidir. Yani, siyâsi hüküm şeriatın ruhu ile uyumlu, onun prensiplerine, temel ilkelerine ve genel esaslarına dayalı olmalıdır. Şeriatın külli kaidelerinin maksadına aykırı olmamalıdır.[120] Devlet idaresinde uygulanan *Siyâset-i şer'iyye* İslâm şeriatı ahkâmı ile uyumlu olmalıdır. Toplum ile birey için maslahatı celbeden, mefsedeti defeden, ümmetten zararı kaldıran ve mâlîn, nesebin, aklın, nefsin, dinin, korunması gibi *zaruret-i hamse*yi gerçekleştiren hükümleri ihtiva eden şeriatın genel esaslarından birine dayanmış olmalıdır. *Siyâset-i şer'iyye*, şer'in kastettiği şeye dikkatli ve derinlemesine bir şekilde bakmaktır. Bundan dolayıdır ki şeriatın ruhuyla uyumlu bir siyaset hükmü ile amel etmek vaciptir. Ancak Allah'ın hükmü ve onun yöntemiyle hüküm verilmemesi durumunda bu siyâset mülga edilmiş olacaktır. Zira bu hüküm şeriatın ruhu ile uyumlu değildir.

B. Siyâset ne ifrat ne de tefrit üzerine olmalıdır bilakis mutedil olmalıdır. *Siyâset-i şer'iyye* tasarruflar ve hükümlerden ibarettir. Metodu, görüş ve içtihad; hedefi, ümmetin genel maslahatını gerçekleştirmek ve hayatın yenilenen taleplerine cevap vermektir. Siyâset bu hedefini, ancak itidal üzere iken gerçekleştirir. Yani siyâset ifrat ve tefrit arasında orta yol olan itidal noktasında olmalıdır. Eğer bu ikisinden birine meylederse o zaman zorba bir siyaset olur.

---

[119] Abdullah b. İbrahim En-Nāsir, *Muāḍurāt fi's-siyaset-i şer'iyye,* s.60

[120] Cemila Abdul-ḳadir Şahban Er-Rufahiy, *es-siyaset'u'ş-şer'iyye İnda İmam İbn ḳaym el-Cevziyye'ye*, s.201.

Hükümlerinde adalete yönelmeyen siyâset, İslâm şeriatına aykırı olan zorba ve zalim bir siyasete dönüşür.[121]

Siyâset-i şer'iyye, maslahatın gerektirdiği sınırda amel etmeye izin verir. Böylece adalet ve düzen istikrara kavuşur. Şartların ve maslahatın değişmesine bağlı olarak dönüşüm ve değişim durumlarında olan siyâset, kıyas icmâ veya nassa dayanmayan olayların hükümlerini tatbik etmektedir.[122]

Adil siyâset, ümmetin mutluluğu ve huzurunu sağlayan hüküm ve tasarruflardır. Yeni meseledeki maslahatı gerçekleştirmeyi hedefler. Heva ve hevesten etkilenmeyen, toplum ve bireyin hakiki maslahatlarının sınırlarını geçmeyen şeri külli kaidelere göre yapılan siyâsettir.

Zalim ve zorba siyâset, farklı amaçlara meyleden, heva ve hevesin etkisi altında kalan, maslahatı toplum ve kişideki zarar ve ezayı kaldırma amacıyla kullanmayan, maslahatın gerektirdiği şeyleri yapma konusunda kusurlu davranan ve hakiki maslahatın sınırlarını aşan siyâsettir.[123] Siyâsete ilişkin getirilen bu sınıflandırmayı şu örnekler üzerinden açıklayabiliriz.

Şeriat, zorba siyâseti farklı zaman ve mekânlarda uygulanma salahiyetinin olması üzerinden ele almaktadır. Bu siyâset türü maslahatı gerçekleştiremediği için Allah'ın şeriatı için bir yöntem olarak kullanılamaz. Yöneticiler şeriatın hükmünü terk ederek şeriattan uzaklaşırlar. Siyâset konusunda ihtilafa düşen âlimler ve yöneticiler işin sonunda büyük bir fesada ve bozgunculuğa sebep olurlar.

*Siyâset-i şer'iyye'*de aşırıya giden bir başka grup ise şeriata aykırı olan ibaha grubunu oluşturur. Bazı yöneticiler şeriatın tatbikinde ihmalkâr davranırlar, harâmları helâl kılarlar ve bu eylemlerini siyâsetten sayarlar. Bu yönetici suç işlemiş ve adil siyaset dairesinden zalim zorba baskıcı bir siyaset yönetimine geçmiş olanlar. Bundan dolayı fakihler *Siyâset-i şer'iyye'*nin hükümlerinde itidale

---

[121] Zuhd, İşāmu'l-Abdu, *evleviyet'üs-şiyaset'üş-şer'iyye*, (m.y) 2014, s.17.

[122] Abdul Ālī Ahmet Atevh, *el-Medḫal İle 's-siyāset'ü'ş-şer'iyye*, s.96.

[123] İbn Kayyım, et-*Turuku'l-Hükmiyye fi'ş-şiyāset-i-şer'iyye*, Mektebatu Dāru'l- Bayān, Cidde s.14; Abdul Ālī Ahmet Atevh, *el-Medḫal ile's-siyāseti'ş-şer'iyye*, s.104.

itibar etmeyi şart görmüşlerdir. Yani daha önce açıkladığımız gibi siyâset, ifrat ve tefrit arasında orta bir yol izlemelidir.

C. Siyâset-i şer'iyye tafsili delillerden birine aykırı olmamalıdır. Bu şart iki durumda gerçekleşmektedir:

1. Hükmün mahallini oluşturan özel tafsili delilin olmaması. Bu durumda nassa, icmâya ve kıyasa aslen aykırı bir muhalefet olmaz. Böylece muhalefetin bulunmamasından dolayı *siyâset-i şer'iyye* konusunda çıkarılan hükme itibar edilir.[124] Bunun örneği, Hz. Ebu Bekir'in (r.a) Kur'an Kerim'i mushaf halinde toplamasıdır. Rasûlullah ne bu şekilde bir toplama işi (cem') yapmış ne de bu işin yapılmasını nehyetmiştir. Hz. Ebu Bekir'in bu uygulaması şeri *siyaset* konusunda dikkate alınır. Çünkü o cem yapılmasını engelleyen herhangi bir nassa aykırı davranmamıştır. Aksine o, *«şüphesiz zikri biz indirdik ve onu koruyacak olan da yine biziz»* [125] âyetine uyup kuranın muhafazasını sağlayarak şeriata uygun davranmıştır.

2. Özel tafsili delilin, hakiki manada değilde zahiren hükme muhalefet eden olayda bulunması. Özel bir sebepten, durumdan, ortada olmayan bir illetten dolayı açık bir maslahata bağlı olarak veya teşri zamanında var olup icra edilen bir örften dolayı belli bir zamanı takyit ederek tafsili delilin sürekli olarak şeri hükmü amaçlamadığı bilakis geçici şeriatı amaçladığı anlaşılmaktadır.

Eğer bu sayılan deliller bulunursa hüküm ona muhalif olur; durum ve sebepler değişir, maslahat sona erer, ortada olmayan illet ortaya çıkar veya acil yeni zaruretler zuhur ederse bu durumda hükmün İslâm ahkâmına ve şeri delillere muhalif olduğundan dikkate alınmaz. Çünkü o hakiki değil sadece zahiri bir muhalefettir. Hüküm o nassı bir süre, sebep, durum, maslahat, illet veya başka nedenlerden dolayı takyit eder.[126]Bunu örnek şudur Hz. Ömer (r.a) *müellefet-i kulûbe* verilmesi gereken payı «*şüphesiz zekât fakirler, miskinler, memurlar... içindir*»[127] nassına muhalefet ederek onlara zekâttan pay vermeme kararını

[124] Abdul Ālī Ahmet Atevh, *el-Medḫal ile's-siyāseti'ş-şer'iyye,* s.83.

[125] 15. Hicr, 9

[126] Abdul Ālī Ahmet Atevh, *el-Medḫal ile's-siyāseti'ş-şer'iyye* s.86.

[127] 9.Tevbe, 60.

almıştır. Çünkü Hz. Ömer bu emrin her zaman ve her mekânda amel edilen şeriatın genelini ilgilendiren bir konu olmadığını anlamıştır. Bu emir İslam'ın ilk yıllarında Müslümanların zayıf olmaları ile yardım ve desteğe muhtaç olmaları sebebiyle, bazı insanların şerrine karşı güvende kalmaları ve kendilerine tuzak kuranlara engel olmaları için vahyolunmuştur. Ancak Müslümanların eli güçlenince izzet ve şerefleri artırınca bunlara ihtiyacı kalmadı. Bu durumda Müslümanların faydasına ve yararına göre karar verme imamın hakkı oldu.[128]

Bu örnek Hz. Ömer'in nassa derin bir bakış açısıyla baktığını gösterir. Kendisi öncelikle nassın maksadını anlamış ve kararını bu anlam doğrultusunda vermiştir. Şöyle ki, bu nass belli şartlara bağlı bir maslahatı esas almaktadır. Söz konusu amaç ve şartlar ortadan kalktığında nassın uygulaması da ortadan kalkmış olmaktadır.

D. Siyâsi hüküm yetkin kimseler tarafından çıkarılmış olmalıdır. Şer'i hüküm yönetici kadı, vezir, reis ve vekil gibi alanında yetkin, bilgili uzman ve ehliyet sahibi kimseler tarafından verilmelidir. Emreden imam ve fetva veren müftü gibi elinde devlet otoritesi bulunan kimseler olmalıdır. Hâkim karinelere ve siyâsi hükümlere ve delillere dayanarak hüküm vermelidir. Buna ek olarak, *Siyâset-i şer'iyye'*de hüküm veren kimseler güncel olayları ve durumları bilen âlim ve fakih kimseler olmalıdır. Delilleri bilmeli hâli hazırda ortada olan veyahut yazılı bulunan karineleri iyi tanımalıdırlar. Hâkim feraset sahibi değilse hak kaybı ortaya çıkabilir, dolayısıyla mazluma karşı zalime yardım edebilir.[129] Eğer bu şartlar siyasette bulunursa bu siyasetin uygulanması caiz olur, aksi takdirde uygulanması mümkün değildir.

E. Siyâsi hükümler olayların zorluklarına bakılarak verilmelidir. Hüküm teşrinde amaçlanan maslahat ile istisnai zorlukları uygulama esnasındaki amaçlar arasında bir denge ve ölçü bulunmalıdır. Denge kurulduğu zaman hüküm siyâsette mefsedetin oluşmasına sebep olmaz. Hâkim, maslahat ve mefsedet arasında dengeli davranmalıdır. Bir çatışma durumunda mefsedeti def etmek ilk şarttır. Daha sonra mesfedete müsavi bir maslahat tercih edilmelidir. Eğer iki

[128] Abdul Ālī Ahmet Atevh, *el-Medḫal ile's-siyāseti'ş-şer'iyye* s.87.

[129] Abdul Ālī Ahmet Atevh, s.210.

mefsedet çatışırsa o halde ikisinden en az zararlı olan tercih edilir. Çünkü zarar imkân ölçüsünde def edilir.[130]

Eğer bu zikredilen şartlar gerçekleşmez ise hüküm, nass, icma ve kıyasa muhalif hale gelir ve zorba zalim siyâset halini alır. Bu takdirde hüküm *Siyâset-i şer'iyye* çerçevesinden çıkar ve Allah'ın şeriatıyla alakası olmayan siyaset ismini alır. *Siyâset-i şer'iyye*'nin tatbik edilebilmesi için hükmen bu şartları taşıması gerekir.

[130] Abdul Ālī Ahmet Atevh, *el-Medḫal ile's-siyāseti'ş-şer'iyye,* s.209.

İKİNCİ BÖLÜM

SİYÂSET-İ-ŞER'İYYE VE MODERN SİYASET

I. MODERN SİYASET

Günümüzde *siyâset-i şer'iyye'*nin uygulama alanı önemli ölçüde daralmıştır. Onun yerini demokrasi, laiklik gibi modern yönetim biçimleri almıştır. Bu modern siyâset yönetimleri İslâm siyâset teorisi açısından ne ifade etmektedir? Modern siyaset yöntemleri *siyâset-i şer'iyye*'ye aykırı mıdır? Burada modern siyâsi düşüncelerin İslâm'a uygunluğunu, ona uyan ve uymayan taraflarını mukayese etmeye ve değerlendirmeye çalışacağız.

Modern siyâseti, hayatın gerekliliklerine uymak, insanların ihtiyaçlarını karşılamak ve sosyo-ekonomik yaşamlarını organize etmek için bir topluluk tarafından belirlenen bir sistem şekilde tanımlayabiliriz.

Modern siyâset teorileri hakındaki tartışmalar Laiklik, Demokrasi ve Teokrasi olmak üzere üç temel kavram etrafında yoğunlaşmaktadır.

Günümüzde görülüyor ki, teokrasi yönetimi, Allah adına hüküm verdiği iddiasıyla ortaya çıkıp Allah'ın hükümlerini değiştirmek, Allah'ın âyetlerini tanınmaz bir hâle sokmak, insanları Allah adına yönettiği ileri sürerek monarşik saltanatını sürdürmek, dilediği gibi hükümler koymak ve insanların hayatıyla ilgili yasaklar ve mübahlar koymak kesinlikle İslam'ın onaylayabileceği bir durum değildir. Bu bakımdan İslâm'i yönetimi nitelendirmek maksadıyla kesinlikle teokrasi den söz edilemez. Önemli olan, kelimenin nereden gelip nereye gittiğinden çok, onun taşıdığın anlamdır ki, Kur'an da böyle bir anlamı, böyle bir muhtevayı çok açık ve kesin bir dille reddetmektedir[131]. Günümüzde Teokrasiye örnek gösterebileceğimiz en önemli yer Vatikan'dır. Orada devlet başkanı hem devleti yönetir hem de din lideridir.

[131] Eryarsoy, Mehmet Beşir, *İslam Devlet Yapısı*, Beka Yayıncılık, İstanbul 2013,s109.

II. MODERN SİYÂSETİN ÖZELLİKLERİ

Yukarıda anlattığımız gibi modern siyâset ve *siyâset-i şer'iyye* arasında büyük bir farkı bulunmaktadır. Burada her ikisinin özelliklerini anlatmaya çalışacağız.

Demokrasiyi ele alırken onun özelliklerine değinmiştik. Burada da kısaca anlatmaya çalışacağız.

1. Demokrasi yönetimlerde halk temsilcileri diye nitelendirilen seçilmiş parlamenterlerin kanun koyucu olarak kabul edilmeleri esastır.[132]

2. İfade özgürlüğü: ifade edebilme, basın, medya ve siyâsi fikirler özgür kılınmalıdır.

3. Seçme ve seçilme hakkı: her bireyin özgürce istediği aday seçme hakkına sahip olmalıdır. [133]

4. Güçler ayrılığı: Yasama, yürütme ve yargı birbirinden bağımsız ve kesin kes olarak ayrılmalıdır.

5. İnsan hakları: bireyler sırf insan oldukarı birtakım haklara sahiptir ve bireyler bu haklardan mahrum kılınamaz.

6. İnanç özgürlüğü: Her birey serbest iradesiyle bir inanç benimsemesi veya tam tersine hiçbir dini ve inancı kabul etmemesi. [134]

7. Modern siyasetlerde pratik olarak kayıtsız-şartsız bir siyasi parti savunma ve destekleme sınırları geniştir.

8. Modern siyasette din-devlet işlerinin birbirilerinden ayrılmasını ve vicdan hürriyetini temel alma eğilimindedir. Din yerine millet egemenliği esas alınır. Hukuku birliği ve hukukun dinden bağımsız olması temel özelliktir.

9. Dini Görev: İnsanlar bireysel olarak Allah'a aracısız bağlanabilirler. Laiklik, dinin bu görevini ifa etmesine imkân sağlar. İnananlar kendi dinlerini serbestçe yaşarlar.

---

[132] Ömer Turan, *İslam ve Demokrasi,* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1999, s.379

[133] Nesrin Demir, *Demokrasinin Temel ilkeleri ve Modern Demokrasi kuramları,* Ege Akademic İzmir 2010, s.603

[134] Şafak Ural, *Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değerler ve Birey*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1999, XL/452.

10. Din görevlilerinin dünyevi ve dini faaliyetlerini bilen dini temellerini doğru bir şekilde öğretecek birikime sahip olmaları kontrol edilir. Bu din görevliler her türlü taassubu, asılsız inançları kontrol altında tutarak, her türlü baskıyı mezhep ve dinsel çatışmalara karşı önlem almakla sorumludurlar.

11. Devletin görevi: Devlet, ibadet güvenliğini ve toplumun kurallarına uymasını sağlar.

Demokrasi siyâset, bireysel hak ve hürriyetlerini garanti altına alınabilmesidir. Dolaysıyla bireysel özgürlüklerin ve hakların tanımının anlaşılacak derece açık yapılması gerekir; en azından her bireysel talebin, bir bireysel özgürlük olarak anlaşılmaması, bir hakkın bulunduğu yerde yükümlülüğün de bulunduğunun kabul edilmesi ve bu özelliklerin da önemle altının çizilmesi gerekir.[135]

III. SİYÂSET-İ ŞER'İYYE'NİN ÖZELLİKLERİ

Daha önce s*iyâset-i şer'iyye* kavramından hem klasik hem de çağdaş fıkıh kitaplarında bahsettik. *Siyâset-i şer'iyye* hukuki bir sistemdir ve vazolunan siyasi konular açısından diğer sistemlere göre ayırt edici nitelikte bazı özellikler taşmaktadır. Bu özellikleri şöyle özetleyebiliriz.

1. İlâhi Kaynaklı Oluşu[136]

Siyâset-i şer'iyye idari ve hukuki bir sistemdir. Kaynak ve hedef açısından ilâhi nitelik taşır. Onu tatbik eden, onun garantisinde hareket eden hâkime Allah tarafından mükâfat tayin edilmiştir. İlâhi kaynaklı olmak, Allah'ın koymuş olduğu kanuna dayanması demektir

2. Kapsamlılık

Siyâset-i şer'iyye içtimaî askerî, eğitimsel, iktisadî yönleri kapsar. *Siyâset-i şer'iyye* insanı beden, duyular ve ruh diye ayırılmayıp bir bütün olarak göz önünde bulundurduğu ve ona uyacak şekilde düzenlemelerde bulunduğu gibi hayatı da bir

[135] Şafak Ural, *Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değerler ve Birey,* XL/452.

[136] Umer Suleyman El-Asker, *eş-Şeriatu'l-İlāhiyatü Lāl-Kavānīni'l-Veḍ-iyye,* Dāru'd-Da'ave, Kuveyt 1983, s.21.

bütün olarak ele alır. Bu duruma göre, İslâm literatüründe *siyâset-i şer'iyye* ayrılmaz bir bütündür ve onun alanı dini mevzular olduğu dek, hayatın diğer yönlerini de kapsamaktadır. Öte yandan *siyâset-i şer'iyye*, tüm yaşamın kapsamlı bir sistemidir hem insanlar arasındaki hem de insan ve Allah arasındaki ilişkileri içermektedir.[137]

3. Esneklik

Siyâset-i şer'iyye bir esneklik özelliğine sahiptir. İslâm hukuku kaynaklarıyla, nasslarıyla, kaideleriyle ve maksatlarıyla hayatın sürekli değişen gerçeklerini ve gereksinimlerini karşılamakta aciz kalmamıştır.[138] Bu özelliği sayesinde *siyâset-i şer'iyye*, toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilir, sorunlarını çözebilir ve toplumda reform da yapabilir. Bunun yanında, şeriat, dünya ile ahiret arasındaki hak ve görev dengesi ile ruh ve madde arasındaki gerçekliği ve dengeyi göz önünde bulundurarak, tüm insanlar arasında adaleti getirmek, menfaati sağlamak ve insanları kötülükten uzaklaştırmak ilkeleri üzerine kurulmuştur.[139] İlaveten İslâm kültür ve medeniyet tarihinde sadece ibadet inanç ve uygulama alanında kalan samimi düşünce, içtihat ve yorumlar, İslâm için çok yararlı olmuş, ona esneklik kazandırmış ve İslâmiyet'in değişik toplum ve çevrelerde yayılmasını kolaylaştırmıştır. Böylelikle İslâmi hükümlerin yeni olaylara rahatlıkla uygulanması sağlanmıştır.[140]

4. Evrensellik

Siyâset-i şer'iyye'nin en önemli vasıflarından biri de onun evrenselliğidir. Çünkü bu sistemde bütün insanlar renk, zaman ve mekân fark olmaksızın sırf insan olmalarından dolayı dikkate alınmıştır.

---

[137] Ali Pekcan, *İslam Hukukunun Genel Özellikleri*, D.İ.B. Selçuk Eğitim Merkezi, sayı: IV, Konya 1999, s.71.

[138] İbrahim Abdurrahim, *es-Siyāset-i'ş-şer'iyye,* s.39; AbdulKarim ez-Zeydan, *el-Medḫal Lidireseti'ş-şeriat*, Mu'esesetu'r-Risale, Beyrūt 2005, s.39

[139] AbdulKarim ez-Zeydan, s.52

[140] Abdulkadir Şener, *İslām Hukukuna Giriş*, s.49.

İslâm Hukuku temel kaideleri açısından belirli bir döneme ait mahsus olmayıp bütün zamanların hukukudur. Kur'an'ın ayetinde, İslâm hukukunun geçmiş şeriatların bir uzantısı ve onların tekâmül etmiş şekilde vurgulanır. Bu sebeple onun tüm zamanları kapsayacak değişmez ilkeleri olması gerekmektedir. Zira değişken özelliğe sahip olan bir sistemin, zamanla tamamen değişmesi mukadderdir. Oysaki İslâm'ın ilahi oluşu buna mânidir. Diğer taraftan her çağın karşlaştığı sorunlar farklılık göstermektedir. Bu da uygun bir hukukun İslâm hukukunun ayrıntılı hükümler bakışından değişken olmasını gerektirir.[141]

*Siyâset-i şer'iyye'*nin evrenselliğine yönelik olarak Kur'an Kerim'de, Yüce Allah şöyle buyurmuştur: «De ki ben, Allah'ın, hepinize gönderdiği peygamberiyim».[142] Bir hadisinde de Hz. Peygamber, nebilerin kavimlerine özel olarak gönderildiğini, kendisinin ise bütün insanlığa gönderildiğini belirtmiştir.[143] Son peygamber olduğu için, tüm zaman ve mekânların yararına olan bir nizam bırakmıştır. Bu düzenin siyasi yönü, Hulefa-i Raşidînin kendisiyle hükmettiği *siyaset-i şer'iyye'*de kendini göstermiştir.

IV. SİYÂSET-İ-ŞER'İYYE VE MODERN SİYASET ARASINDA MUKAYESE

Siyâset-i şer'iyye kavramı ve modern siyaset farklı özeliklere sahiptir. Bu farklıklar şunlardır:

1. *Siyâset-i şer'iyye*'nin kaynağı ilâhi vahiydir. Yani bir kanun çıkarıldığı zaman ya da bir olay hakkında bir hüküm verildiğinde Kur'an'a ve Sünnete veya yardımcı kaynaklara dayanması gerekmektedir. Modern siyâset ise insandan gelir.[144]

2. *Siyâset-i şer'iyye* İslâmi niteliklere sahiptir. Modern siyâset ise insanın nitelikleri ile karakterize edilir.

3. *Siyâset-i şer'iyye* evrenseldir ve tüm zamanlar ve yerler için geçerlidir. Modern siyâset ise belirli bir bölge ile bir ülke ile sınırlıdır.

---

[141] Mehmet Erdoğan, *İslâm Hukukunda Ahkāmın Değişmesi*, İstanbul 1990, s.64.

[142] 7. Araf, 158

[143] Buhārī, Teyemmüm, 7

[144] Ömer Turan, *İslâm ve Demokrasi*, s.362.

4. *Siyâset-i şer'iyye*'de kaynak olarak hâkimiyet Allah'a aittir. İdâri esaslar Kur'an ve Sünnet ile belirtilmiştir. Modern siyâsette ise hâkimiyet halka aittir. Yani halkın iradesiyle yürütülür.

5. *Siyâset-i şer'iyye'* yönetiminde, din ile devlet ayrılmaz bir bütünüdür. Modern siyâset yönetimi ise din-devlet işlerinin ayrılmasını ve vicdan özgürlüğünü temel alır. Din ile devlet işleri birbirinden ayrılmıştır.

6. Laik bir devlette yönetim, toplumun ihtiyaçlarını din kurallarına göre değil rasyonel ve bilimsel yollarla gidermeye çalışmaktadır. *Siyâset-i şer'iyye* ile yürütülen bir devlette ise şer'i genel kaidelere aykırı olmama ve kamu maslahatına uygun olma dikkate alınmaktadır.

7. Modern siyâset anayasa ve siyâsi kanunlar ülkelerle sınırlı iken *siyâset-i şer'iyye* nizamı, evrensellik özelliğiyle bir sınır tanımamaktadır.[145]

8. Modern siyasetinde Düşünce, inanc ifade, güvenlik, mülkiyet, yaşama ve benzeri sözcüklerle nitelen özgürlük, temelde, bir secme hakkı vardır. Siyaset-i şer'iyye de insan, bu hakkı sahip olarak doğmaktadır.[146]

[145] Ebū'l-Faḍl İzzeti, *İslam'da siyaset Teorisi*, İnsan yayınları, İstanbul 2014, s.162.

[146] Ömer Turan, *İslâm ve Demokrasi*, s.475.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MODERN ÇAĞDA SİYÂSET-İ ŞER'İYYE'NİN UYGULANMA ALANLARI

Siyâset-i şer'iyye, İslâm devletinin genel işlerinin idaresi ile ilgilenir. Bundan dolayı mevcut maslahatı gerçekleştirir. Abdulvehhab Hallâf şöyle der: «Devletin genel işlerinden maksat; anayasal, malî veya idarî nüfuz olsun her alanda hayatın tüm isteklerine cevap vermektir. Bu genel işler, kuruluşlar ve kanunlar şeri esaslara itimad eder»[147]

Siyâset-i şer'iyye uygulanma alanları devletten başlayarak bireyin hayatına kadar uzanır. Çünkü *siyâset-i şer'iyye* hayatın tüm sahasını kapsayan umumi bir siyasettir. Toplumda zulmü def eden, adaletin tesis edilmesi için çalışan, her türlü maksat ve genel kabulde bir tür şerî siyâset vardır. Bundan dolayı şerî siyaset idarî, iktisadî, yargısal toplumsal vb. alanlarla iç içedir. *Siyâset-i şer'iyye*, bu alanları genel çerçeveden çıkmadan yönetir. Değişen delilleri göz önüne alarak şeri hükümleri değiştirir. *Siyâset-i şer'iyye* alanını iki başlık altında incelenecektir.

I. NASSIN ORTAYA KOYDUĞU SİYÂSET-İ ŞER'İYYE

Siyâset-i şer'iyye maslahat delili üzerine kaimdir. Nassın ortaya koyduğu konular ise mutlak olarak kat'î değildir. Nitekim nassın ortaya koyduğu hüküm istitaât ölçüsüne göre tatbik edilir. Zira "Allah bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar" ve "Allah bir kimseyi ancak kendine verdiği ile yükümlü kılar" âyetleri bunu gösterir. Yönetici, istitaât ölçüsünden sorumlu olduğu kişilere nassı uygulayabilmek için olağan çabasını sarf etmelidir. Zaruret halinde ve umûmu belva gibi hallerde nasla amel etmeyi terk etmek gibi caiz olur.

[147] Abdülvahhab Ḫallāf, *es-Siyasetu'ş-şer'iyye ev Nizāmu'd-Devleti'l-İslāmiyye* el-Matbaatu's-Selefiyye, Kahire 1350 h, s.17.

II. NASSIN ORTAYA KOYMADIĞI SİYÂSET-İ ŞER'İYYE ALANLARI

Bu kısım *siyâset-i şer'iyye*'nin en çok tatbik edildiği kısımdır. Öyle ki nassların ortaya koymadığı işlerde *siyâset-i şer'iyye* müracaat edelir. Hâkim şer'i içtihatla normal durumun ötesindeki boyutları görmeye çalışır. Maslahatı gerçekleştirir ve mefsedeti onlardan kaldırır.

Bu alanlarda hakkında kitap, sünnet ve icmânın açıklama yapmadığı, üzerine kıyas yapacak bir benzerin olmadığı ve özel bir delilin bulunmadığı olaylar söz konusudur. Bunun sonucu olarak ümmet için *maslahat-i mutebereyi* gerçekleştiren hükümler aranır. Böylece hüküm belirli bir şekil üzerine kalmaya devam etmez. Asırların maslahatları ve toplumun değişmesiyle durumlar, değişir ve dönüşür. Bu kısım kapsamında olarak, *siyâset-i şer'iyye'*nin günümüzdeki uygulanabilecek alanları pek çoktur. Bunlardan bazıları üzerinde duracağız.

A. Ekonomide Siyâset-i şer'iyye

Bu başlık, İslâm'da mâlî sistem olarak da isimlendirile bilir. Mâlî sistem ise genel maslahatın ve topluma hizmet hedeflerine yönelmenin gerektirdiği harcamaları garantileyen mâlî kaynakların yönetimi için kullanılan araçların tümüdür.[148]

İslâmi mâlî iktisâdı, İslâmi esaslar ve kaideler ışığında devletin sarf ettiği harcamaları yönetme siyâseti olarak tanımlanabilir. Bu harcamalar ve gelirler arasında bir denge sağlanmasını ve israfın önlemesini gerektirmektedir. Zaruri ihtiyaçları karşılayarak halkın maslahatını gözetmek, meşru yolda harcamalar yapmak, İslâm ekonomisindeki mâlî siyâsetin temel amaçlarıdır. [149]

Mâlî siyâset, *siyâset-i şer'iyye'*nin bir parçasıdır. Bu siyâset, İslâm teşriine itibar edilerek oluşturulur. İslâmi ekonomik sistemi insanların birbirleri arasındaki etkileşimi sağlayan İslâm ahlakı çerçevesinde insanın asli ihtiyaçlarını gidermeyi

[148] Abdulvahhab Ḫallāf, es-Siysetu'ş-şer'iyye ev Nizāmu'd-Devleti'l-İslāmiyye, s.101.

[149] Hişam Mustafa el-Cemel, *Devru's-siyāsetu'l-Māliyye fi Tahḳīḳi't-Tenmiyeti'l-İctimāiyye beyna'n-Nizāmi'l-Mālī el-İslamī Ven-Nizāmi'l-Mālī el-Muāṣir, (Dirāsetun Muḳarene*), Dāru'l-Fikiri'l-Cāmī'i, İskenderiyye 2006, s.8.

hedefler. Ayrıca toplum ve birey arasındaki muamelat kapsamında maslahat dengesini doğurur. Sonuçta, insanların maddi ihtiyaçlarını mümkün olan en iyi şekilde gidererek insanı yüceltir. İnsanın muhafaza ederek hayatının tüm alanlarında onuruna korur. Bir taraftan yaşam yüksek standartlarına ulaştırırken diğer taraftan tüm muamelelerinde de bir düzen kurmayı hedefler ve bunu kalkınma ve istikrar olarak vasıflandırır.

Mütaffifin suresi şöyle başlar:«Ölçüde ve tartıda hile yapanların vay haline! Onlar insanlardan bir şey ölçüp tarttıkları zaman, tam ölçerler. Fakat kendileri onlara bir şey ölçüp yahut tartıp verdikleri zaman eksik ölçüp tartarlar. Onlar, büyük bir gün; insanların, âlemlerin rabbinin huzurunda duracakları gün için diriltileceklerini sanmıyorlar mı?» [150] Bu âyetler iktisadî haksızlıkların toplumdaki ilişkileri nasıl bozduğunu beyan etmektedir.

Ekonomik hayatı düzenleyen İslâm öğretileri açık bir hedefe sahiptir. Devlet reisinin, halkına ekonomik siyaseti açıklaması gerekir. Çünkü toplumun, ekonomik siyasetin korunmasını sağlamak konusunda büyük bir rolü vardır.

Her birey mâl kazanma konusunda özgürlüğe sahiptir. Ancak bu tarım, sanayi, ticaret gibi meşru yollar içinde yapılmalıdır. Kişiler bunları yaparken birbirini aldatmamalı, ihtikâr (karaborsacılık) yapmamalı, riba'dan uzak durmalı ve işçinin ücretinde zulümde bulunmamalıdır. Bunların hepsi haramdır.

Hz. Peygamber (sav.)'in Medine'ye hicret ettiğinde mescidi inşa ettikten sonraki ilk işi, Müslümanların Pazar uygulamalarına düzen getirmek olmuştur. O Medinedeki ticari hayatı İslâmi esaslara uygun bir şekilde tesis ederek aldatma, faiz ve ihtikâr gibi haksızlıkları yasaklamıştır.

Hz. Peygamber devletin genel maliyesini idare ediyordu. Bu çerçevede kaynakları tespit etmiş harcamaları kontrol altına almıştır. Bundan dolayı mal işlerine sefih kimseleri idareci yapmadı. Bunları yaparken Hz. Ali dışında hiçbir akrabasına makam vermemiştir. Hz. Ali ise takvası, yeterliliği, denkliği, hikmeti, ilmi ile meşhur bir sahabiydi.

[150] 83.Mutaffifin, 1-6

Ömer b. Hattab'ın fetihte alınan toprakları mücahitler arasında taksim etmek yerine hâlihazırdaki sahiplerini bırakarak onlardan haraç vergisi alması, iktisadi alanda uygulanan *siyâset-i şer'iyye*'nin dikkat şekici bir örneğidir. Böylece bu arazilerden gelen vergilerin her sene düzenli olarak beytülmale girmesiyle Müslümanların genel giderleri karşılanmıştır. Ayrıca miskinler, fakirler ve muhtaçların ihtiyaçları da bu gelirlerden sağlanmıştır. Bu sayede yeni şehirlerin fetih edilmesi kolaylaşmıştır. Çünkü temelleri sağlam kaleleri işler yapılmalı ki, yeryüzünün emanetine riayet eden istikrarlı ve emniyetli bir devlet olabilsin.[151] İlgili âyette şöyle buyurulmaktadır.

"Allah, içinizden, iman edip de salih ameller işleyenlere, kendilerinden önce geçenleri egemen kıldığı gibi onları da yeryüzünde mutlaka egemen kılacağına, onlar için hoşnut ve razı olduğu dinlerini iyice yerleştireceğine, yaşadıkları korkularının ardından kendilerini mutlaka emniyete kavuşturacağına dair vaadde bulunmuştur. Onlar bana kulluk eder ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Artık bundan sonra kimler inkâr ederse, işte onlar fasıkların ta kendileridir".[152]

Ömer b. Hattab (r.a) genel maslahatın gerektirdiğini yapmıştır. Eğer o, maslahatın arazileri taksim etmede olduğunu düşünseydi o zaman da arazileri taksim ederdi. İşte bunların hepsi *siyâset-i şer'iyye* olarak isimlendirilir.

B. Yargıda Siyâset-i şer'iyye

Yargı sistemi kapsamına giren görüş ve uygulamalar kazâi/adli siyâset olarak da isimlendirilir. Buna yargı ilmi dendiği gibi biraz daha dar anlamıyla usul hukuku da denebilmektedir.[153]

Kazâ *siyâset-i şer'iyye* alanlarının en önemlilerinden biridir. Çünkü kadı adaleti gerçekleştirmek için görevlendirilmiştir. Adil siyâset ifrat veya tefrit olmayan siyâsettir. İktisadî ve içtimaî olan alanların hepsinde doğal hayatı,

---

[151] Abdurrahman b. Salih el-Yahya, es-*Siyāset-i şer'iyye ve Silatuhā bit-Taḫtīt'ül-Günāhī el-İslāmī* Tayif Üniversitesi, Riyād 2007, s.45.

[152] 24.Nur, 55

[153] Abdul Ālī Ahmet Atevh, *el-Medḫal İle's-Siyaseti'şer'iyye*, s.61.

emniyeti ve dini korumak için temel anahtar mesabesinde olan adaleti gerçekleştirmek için en başta yargılama gereklidir.

İslâm hükümlerin uygulanması için kazâi sistemi son derece önemlidir. Çünkü kazâ mazlumdan zulmü def etme, hakkı tespit etmek, halkın ıslahını sağlama ve onlardan mefsedeti def etme konusunda bir emniyet güvencesidir.

Kazâi siyâset İslâm sisteminde İslâm devletinin kazâî düzenlemelerinin nasıl olması gerektiği ile ilgilenir. Bu maksatla özel mekanizmalar belirler. Sonradan ortaya çıkan kazâî hadiseler üzerine şeri ahkâmı tatbik etmek için ve farklı mekân, zaman ve durumlara göre ortaya yeni çıkmış meseleler üzerindeki bu hükümlerin nüfuzunu artırmak için uygun araç ve yollar kullanır. Bundan dolayı *siyâset-i şer'iyye'*nin amacı halkın maslahatına uygun şeyleri gerçekleştirmektir.[154]

Kazâi alanda *Siyâset-i şer'iyye'*nin örnekleri pek çoktur. Bunlardan biri de Hz. Ali'nin zındıkları yakma hükmüdür. Hâlbuki Hz. Peygamber yakmak yerine kısas uygulamıştır. Suçun büyüklüğü cezanın da ona uygun olmasını gerektirir. İnsanları caydırmak ve bu yoldan uzaklaştırmak için bu kararı almıştır. Burada onların katli, siyâsidir.[155]

C. Devletlerarası Hukukta Siyâset-i şer'iyye

Devletlerarası ilişkiler, İslâm devletinin bir başka devletler olan ilişkileri ile ilgili hükümleri içerir. *Siyâset-i şer'iyye'*ye dayalı ilişkiler toplumun çıkarları ile de uyumludur. Böylesi bir yaklaşım tehlike bölgelerini sınırlandırır ve tehlikeyi önlemenin çözümüne hizmet eder.[156]

---

[154] El-Ağbaş, Abdurrahman Muhammed er-Riza, *es-Siyasetu'l-Kaḍāiye fi Ahdi Umer b. Hattab ve Ṣilatuhā bivāḳi'inā el-Muāṣir*, İmam b. Muhammed b. Suud Üniversitesi, Riyād 1996, s18

[155] Ḫalife İbrahim b. Yahya, *es-Siyasetu'ş-şer'iyye*, Mu'essesetu Şebabi'l-Cāmiati, el-İskenderiye (t.y) 62

[156] Abdulvahhab ḫallāf, *es-Siyāsetu'ş-şer'iyye fi'ş-Şuūni'd-Dustūriyye ve'l-Ḫāriciyye ve'l-Māliyye*, s.61-63

Siyâset-i şer'iyye pespektivinde devletlerarası ilişkiler, İslâmi bakış açısına uygundur. Yeryüzünün halifesi olma misyonu, ilahi istekleri gerçekleştirmek ve insani tasarruflarının hepsini düzenlemekle olur.

İslâmi devletin hukuki bağlarının esaslarından doğan *siyâset-i şer'iyye'*nin fıkhi beyanı gayrimüslimlerle İslâm devleti arasındaki temel amaç üzerine kuruludur. Bu temel amaç İslâmı tebliğ etmek, İslâm'a davet etmektir. Bu işlemler özellikle zaman mekân ve zor durum değişmelerini gözeten İslâm ahkâmına göre düzenlenir.[157]

İnsani, eğitimsel ve kültürel amaçların gerçekleştirilmesi; ticarî, sanaî, ziraî gelişmin sağlanması veya içteki ve dıştakı barışın inşa edilmesi için devletlerarası ilişkilerin sağlıklı bir esasa oturması gerekir. Müslümanların yardımlaşma ve iş birliğine açık olduklarını ispat etmeleri gerekir. Ayrıca, gayrimüslim devletlerin de Müslümanlara karşı adalet, hak ve hukuku gözeterek samimi bir şekilde hareket etmeleri beklenir.[158]

Devletlerarası ilişkilerde *siyâset-i şer'iyye'*nin hedefleri iki başlık altında toplanabilir:

1. İslâm şeriatı ile çatışmayan beşerî tecrübelerden yararlanılarak İslam şeriatının maksatlarının ve ahkamının temin edilmesi.

2. Devletin ve toplumun ihtiyaç duyduğu maslahatları gerçekleştirme.[159]

Siyâset-i şer'iyye, beşeriyet için hayatı barış içinde yaşamayı sağlayan tüm alanları kapsayan bütüncül bir metottur. Siyâsî alan, devletlerarası ilişkileri düzenler ve toplumsal maslahat uğruna girilen savaşın izlerini hafifleten anlaşmaları, görüşmeleri ve diplomatik görevleri belirli bir usul ve esasa oturtur.

---

[157] Sa'd el-atabi, *Mecâlatu's-siyaset-i şer'iyye*, http://www.alukah.net/Web/alotaibi/10593/2395. 03.04.2019.

[158] Zuhaylī, *el-Alāḳatu'd-Duvelliyyetu fi'l-İslam*, Dāru'l-Maktab, Dimeşk, 2000, s.18.

[159] el-Mustafa Vild, Ahmet Mahmud *es-siyaset-i şer'iyye, fi'l- Alākati Duvelliye, fıkhı Siyaset-i şer'iyye* Sempozyumu, s.1679.

Siyâset-i şer'iyye devletlerarası ilişkilerde bazı araçlara sahiptir. Bunlar arasında barış dönemlerindeki görüşmeler, diplomasi, anlaşmalar, ticârî ve iktisâdî mübadeleler yer alır. Ayrıca savaş durumunda kullanılan bazı araçlar da bulunmaktadır.[160]

İslâm devleti ile diğer milletler arasında zaman zaman ihtilaflı münasebetler olabilir. Savaş veya barış dönemlerinde de olsa bu ilişki belirli bir mahiyet az eder. Müslümanlar ilk zamanlarından beri siyasi ve askeri oluşumlarla karşı karşıya kalmıştır. Diğer devletlerin tavrına karşı uygun bir şekilde muamele etmiştir. Anlaşmalar yapmış, *emân* dileyenleri kabul etmiş, zayıflara yardım etmiş, kabilelerle ittifaklar kurmuş ve dış ilişkilerini gerçekleştirmiştir.

Bu tür ilişkilere örnek olarak; Hz. Peygamber (sav.) ashabı için Habeş Kralı Necaşi'den siyasi sığınma hakkı istemiştir. Necaşi de bu isteği yerine getirmiştir. Medine devleti istikrara kavuşunca Hz. Peygamber (sav.) bölgedeki Pers, Mısır, Roma, Yemen ve Habeşistan gibi büyük devlet başkanlarına bir elçi göndermiş ve onları Islâm'a davet etmiştir. Yaklaşık seksen yıl sonra bölgede en büyük devlet olmuştur. Batıda İspanya'ya kadar uzanmıştır.[161] *Siyaset-i şer'iyye* İslâm devletinin diğer devletlerle ilişkilerinin çok önemli olduğunu göstermektedir.

D. Kamu Yönetiminde Siyâset-i şer'iyye

Kamu yönetimi, hukuk düzenini, devletin yönetim şekli ve kamu otoritesi tüzel kişiliklerini kapsar. Bu alan, devlet görüşün kişisel ve kamusal hakları dikkate alınarak uygulanması olup kanun düzeni veya idari nizam olarak da isimlendirilir.[162] Bu konular *siyâset-i şer'iyye* alanlarının en önemlisidir. Devlet işlerinin yönetimi ve düzenlenmesi ile ilgili hükümleri ve olayları içerisinde barındırır. Bu nizam devletin genel siyasi nüfuzunu sağlamak ve gerçek amacına erişmek için çalışır. Bundan dolayı kamu yönetimi yayımlanmış kanunlara göre tüm vatandaşların genel hizmetlerini yerine getirme amacına yönelmiş hükümet

---

[160] el-Mustafa Vild, Ahmet Mahmud *es-siyaset-i şer'iyye, fi'l- Alākati Duvelliye, fıkhı Siyaset-i şer'iyye* Sempozyumu, s.1675.

[161] İbrahim, Abdurrahim, *es-Siyāset-i'ş-şer'iyye,* s.1004.

[162] Abdul Ālī Ahmet Atevh, *el-Medḫal İle's-şiyaseti'ş-şer'iyye,* s.59.

organizasyonların rehberliği, düzenlenmesi ve planlanmasını temsil eder. Bakanlıkların kurulması, devlet memurlarının işlerinin düzenlenmesi istihdamın yönetiminin düzenlenmesi ve araç trafiği ile ilgili meselelerin düzenlenmesi gibi şeriata aykırı olmayan ve şeriat kaidelerinden çıkarılmayan idari düzenlemelerden bazılarıdır. Hâkim veya devlet reisinden ortaya çıkan her türlü hüküm ve icraatın maslahat delili ile irtibatı olup şeri siyâsetin alanının içine dâhil olmuştur. İdarî sistemi, sözleşmelere bağlı kalmaya, insan haklarına riayet etmeye çağırarak ahlak, fazilet ve insan hukukuna saygı üzerine yürütülür.[163] Burada İslâm'da anayasanın konumunun belirtilmesi önem taşmaktadır.

Anayasa, bir hukuk devletinin yönetim biçimini çizen, yasama, yürütme ve yargı güçlerinin nasıl kullanılacağını göstererek kamu haklarını şekillendiren anayasa (kanun-ı esasi) anlamına gelmektedir.[164] Bu terim İslam dünyasında *kanun-ı esasi*, *teşkilât-i esasiyye* veya *düstûr* gibi adlarla anılmıştır. Devlet yönetimini ifade için *el-imametu-l'-uzma* ve *nizamu'l-hukm* gibi kavramlar da geliştirilmiştir.[165]

İslâm tarihinde devletin oluşma esaslarını, organlarını ve ana ilkelerini ortaya atan yazılı bir anayasanın ilk örneği Medine vesikasi'dir. Bu belge, Hz. Peygamber döneminde hazırlanmıştır.[166] Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretini müteakiben şehir devletinin Müslüman olmayan mensuplarıyla birlikte hazırladığı bir sözleşmedir. Bu sözleşmeyle devletin esasları olan toplum, ülke ve hâkimiyet açıklanmış, devleti şekillendiren toplulukların idari ve adli sistem ile olan sorumlulukları, fertlerin sahip oldukların temel hak ve hürriyetleri belirlenmiştir.[167]

---

[163] İbrahim, Abdur'Rahim, *es'Siyaset'u'ş-şer'iyye*, s.352.

[164] Mehmet Ākif Aydın, *Anayasa*, DİA, TDV Yayınları, İstanbul 1991, III/153.

[165] Ahmet Yaman, Halit Çalış, *İs lam Hukukuna Giriş*, s.135

[166] Mehmet Ākif Aydın, *Anayasa*, DİA, III/153.

[167] Ahmet Yaman, Halit Çalış, *İslam Hukukuna Giriş*, s.136; Muhammed Hamidullah, *İslām Anayasa Hukuku*, Çev. Vecdi Akyüz, Beyan Yayınları, İstanbul 2012, s.84.

SONUÇ

Siyâset-i-şer'iyye literatür ve uygulama açısından İslâm devlet geleneğinde önemli bir yer tutmuştur. Bu terim en yaygın anlamıyla yasama ve yargı tedbir ve metotlar, usûlü fıkıhtaki maslahat, istihsan, sedd-i zeria olarak siyasetten katli de içine alan müeyyide konularını içine alır.

Siyâset-i şer'iyye, hâkimin tasarrufuna bağlıdır. Hâkim cüz'i bir delil bulunmasa da gördüğü bir menfaat veya kamu yararı üzerine, bir hüküm verebilir. İnsanların ihtiyaçlarını karşılayacak, sorunlarına çözüm üretebilecek, tüm zamanlarda ve mekânlarda uygulanabilecek ve dünyada zararı giderip insanların yararlanmasını sağlama amaçlı bir uygulama olduğu ele alınmıştır. *Siyâset-i-şer'iyye,* insanların dünya ve ahirette mutluluğunu kazanmalarını sağlamak istikametinde bir araya gelip düzen içinde yaşamalarını temin etmek anlamıyla ele alınmaktır.

Siyâset-i şer'iyye'nin hem klasik hem de modern kitaplarda bir şeyin uygun olduğu şekilde yapılması, halka ait işlerin yürütülmesi, işlerin yönetilmesi, kamu otoritelerine yasama yetkisinin verilmesi, İslâm hukukunun hızla değişen sosyal şartlara uyumu, devlet işlerinin sürekli bir şekilde yürümesi hususlarına katkı sağladığı kanaatindeyiz.

Siyâset-i şer'iyye' şer'i hukuka uygun bir yönetim düzeninin teori ve pratiğini ifade eden kapsamlı bir terim olarak İslâm tarihi boyunca fukahâ ve umerâ tarafından üzerinde önemle durulan bir husus olmuştur.

Siyâset-i şer'iyye'nin, tüm toplumun iç ve dış yönlerini, dini ve dünyevi konulardaki durumunu insanlardan zararın gidermesini, onların yararlanmasını sağlanması ve onlara adalet getirilmesi için şeriatın temel kaide ve unsurlarını esas alan bir uygulama olduğu öne çıkmaktadır.

Siyâset-i şer'iyye, yaşamın her alanını kapsar. Anayasa yanında mâlî, askeri, adlî konular ve uluslararası ilişkiler olmak üzere kamusal meselelerin tamamına dair bir ölçü geliştirme hedefine sahiptir.

Bu çalışmamızda klasik İslâm devletler teorisindeki *Siyâset-i-şer'iyye* kavramını ele alarak modern çağdaki uygulama örnekleriyle birlikte incelemektedir. Bu bağlamda *Siyâset-i şer'iyye'*nin mahiyetinin, uygulanmasında gözetilen şartların, çağımızdaki muhtemel uygulanma alanlarının detaylıca incelenmiştir.

Siyâset-i şer'iyye uygulamasını kabul edebilmek için şeriatın kaynaklarına dayanmak gerekir. Bu kaynaklar; Kur'an, Sünnet, istihsan, iedd-i zerâi, örf ve maslahatı mürsele'dir.

İslâm, içtimaî, siyâsî ve medenî temelleri belirlemiştir. Ümmete bu konuda içtihat etme ve rey sunma hakkı da tanınmıştır. Çünkü bu hususlar zamana ve mekâna göre değişime uğramaktadır.

*Siyâset-i şer'iyye'*yi tatbik için şartlar ve kurallara itibar edilir eğer bu şartlar eksik hale getirilirse *siyâset-i şer'iyye'ye* itibar edilemez.

Siyâset-i şer'iyye ile modern siyâseti mukayese edildiğinde modern siyâset ilâhi ahlakı göz önüne bulundurmaksızın insanların isteklerini ilke olarak ele alırken, *siyâset-i şer'iyye* İslâm ahlakını göz önüne aldığı görülür.

Siyâset-i şer'iyye hayatın tüm sahalarını kapsayan umumi bir siyasettir. Toplumda zulmü def eden, adaletin tesis edilmesi için çalışan her türlü maksat ve genel kabulde şeri siyâset vardır. Bundan dolayı *siyâset-i şer'iyye*, idare, iktisat, devletlerarası yargısal düzen vb. alanlara müdahil olur.

İslâm devlet başkanlığı, toplum hayatının görüyönetimle ilgili alanını teşkil eden siyâseti, siyasetin icra edilmesini, yönetimin meşru kılınmasını ve meşruiyetinin devamını esas almıştır. Bu kurum aynı zamanda Müslüman ümmetin birlik ve beraberliğinin, güç ve kuvvetinin sembolü olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA

ABDUL FATTAH, Amr, *Tatbīḳāt fi's-Siyāseti'ş- şer'iyye,* Yüksek Lisans Tezi, Ürdün Üniversitesi, Ürdün 1994.

ABDULĀLī, Ahmet, Atevh, *el-Medḫal ile's-siyāseti'ş-şer'iyye*, et-Ṭarīḳu'l Müstaḳīm, Riyād 1993.

AHMED B. HANBEL, Ebū Abdullah b. İlāl, *Musnedu'l-İmam Ahmet*, Mu'sesetu'r-Risāle, Beyrūt 2001,

AYDIN Mehmet Akif, *"Hz. Peygamber ve Dört Halife Dönemi İslām Devlet Yönetimi*", İslam ve Demokrasi Kutlu Doğum Sempozyumu TDV Yayınları, Ankara 1999.

AYDIN, Mehmet Ākif**,** «*Anayasa*», DİA, TDV Yanyınları İstanbul 1991, III.

BĀBERTĪ, Ekmeluddīn Ebū Abdillah b. Muhammed b. Muhammed b. Mahmūd, (ö.786 h) *el-İnāye Şerhu'l-Hidāye,* Dāru'l-Fikir, (m.y), (t.y).

BAĞDĀDī, Ebū Mansūr Abdulkāhir b. Tāhir et-Temīmī, *Kitābu Usūli'd-dīn*, Beyrūt 1981.

BAŞGİL, Ali Fuat, *Esas Teşkilat Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 1960.

BUHĀRĪ, Ebū Abdullah Muhammed b. İsmail, *Sahīhu'l-Buhārī*, Dāru Tavki'n-Necat 1422 h.

BÜCEYRİMĪ, Süleyman b. Muhammed b. Umer, *Tuhfetu'l-habīb alā şerhi'l-Haṭīb*, Dāru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrūt 1996.

CASİM AVCI, «*Hilafet*», DİA, TDV Yayınları, İstanbul 1998, XVII.

CUVEYNĪ, Ebū'l-Meāli İmāmu'l-Haremeyn, *Ĝıyāşu'l-Umem f'it-Tiyasi'z-Zulem*, Dāru'd-Da've, İskenderiye 1979.

ÇELİKER, Hüseyin*, İslam Hukukunda Devlet Başkanlığı,* Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: XXVI, Samsun 2008.

DEMİRCİ, Fatma, *İslām Hukukunda Sedd-i zerāi Delilinin Kullanılışı*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2009.

DERDİMAN, Ramazan Cengiz, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları ve Türk Anayasa Düzeni*, Alfa Aktüel Yayınları, Bursa 2006.

EBŪ DĀVUD, Suleyman b. el-Eş'asi es-Sicistānī, *Sunen* Dāru'r-risaletu'l-ālamiyye, Dimeşk 2009.

EBŪ ZEHRA, Muhammed *İslam Hukuku Metodolojisi*, çev. Abdulkadir Şener, Fecr Yayınları, Ankara 2013.

EBŪ'L- FEYD Zebidi, Murtedā Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzak el-Huseyni, *Tacu'l-Arūs min Cevahiri'l-Kāmus*, (thk. Mahmud Muhammed et-Tanahi), Dāru'l-Hidaye, XVI.

EBŪ'LFAḌL, İzzeti, *İslam'da Siyaset Teorisi*, İstanbul 2014.

EBU'L-HARİS, Muhammad Sidkī b. Ahmed b. Muhammad el-Burnū, *el-Veciz fi Īḍāḥi Ḳavā'idi'l-Fıkhı'l-Kulliye*, Mu'esesetu'r-Risāle, Beyrūt 1996.

EL-ADİMİ, Nuru'd-Dīn, *Maslahatu'l-Mursele Ḥaḳīḳatuhū ve Ḍuvābiṭuhū*, Dāru İbn Hazm, (t.y)

EL-AĞBAŞ, Muhammed er-Riḍā Abdurahman, *es-Siyāsetu'l-Kaḍaiyye fi Ahdi Umer b. Ḫattab ve Silatuhā bivaḳiinā el-Muāṣir*, İmam b. Muhammed b. Suud Üniversitesi, Riyād 1996.

EL-ASKER, Umer Suleyman, *eş-Şerīatu'l-İlāhiyye Lāl-Kavenīni'l-Veḍ'iyye*, Dāru'd-Da've, Kuveyt 1983.

EL-CEMEL, Hişam Mustafa, *Devru's-siyāseti'l-Māliyye fi Tahkīki't-Tenmiyeti' l-İctimāiyye beyne'n-Nizāmi'l-Mālī el-İslamī Ve'n-Nizāmi'l-Mālī el-Muāṣir, (Dirāsetun Muḳarene*), Dāru'l-Fikri'l-Cāmi'i, İskenderiyye 2006.

EL-DÜMEYCİ, Abdullah b. Umer b. Suleyman, *el-İmāmetu'l-Uzma inda ehli's-Sunne ve'l-Camāat*, Dāru't-Taybe, Riyād 1986.

EL-ENSĀRĪ, Abdulhamid İsmail *Ehlu'l- Ḥallı ve'l-Akd*, DİA, TDV Yayınları, İstanbul 1994.

EL-HALİDĪ, Mahmmud Abdulmecid, *eş-Şurā*, Mektebetu'l-Muhtesib, Amman 1984.

EL-HALİK, Abdurrahman, *eş-Şūrā fī Zilli Nizāmu'l-Hukmu'l-İslamī*, Dāru's-Selefiyye, Kuveyt 1975.

EL-KARAFĪ, Şihābuddīn Ahmed b. İdrîs, *Şerhu Tenkīhi'l-Fusūl fî İḫtişāri'l-Mahsūl fi'l- Usūl*, thk, Taha Abdurraūf Sa'd, Kahire 1973.

EN-NĀSİR, Abdullah b. İbrahim, *Muhādārāt fi's-siyāseti'ş-şer'iyye*, el-Melik Suud Üniversitesi, Riyād, (t.y)

ERYARSOY, Mehmet Beşir, *İslam Devlet Yapısı*, Beka Yayıncılık, İstanbul 2013.

ESAT ÇAM, *Siyaset Bilimine Giriş,* Der Yayınları, İstanbul 2000.

EZ- ZERKĀ, Ahmed Muhammed, *Şerh'-u'l-Kavāidi'l-Fikhiyye*, Dāru'l-Kalem, Dimeşk 1989.

FERRĀ, Kādī Ebū Ya 'lā Muhammed b. Hasen, *el-Ahkāmu's-Sultāniyye*, Dāru'l Kutubu'l- İlmiyye, Beyrūt 2000.

FETHĪ, Usmān Muhammed, *Devletu'l-Fikreti*, Dāru'l-Kalem, Kahire 1974.

GAZZĀLĪ, Ebū Hāmid Muhammed b. Muhammed, *Devlet Başkanlarına Nasihatler*, çev. Osman Şekerci, İstanbul 1969.

----------, *İhyāu Ulūmi'd-Dīn*, Dāru'l-Ma'ārif, Beyrūt (t.y)

GÜMÜŞOĞLU, Hasan, *İslam'da İmamet ve Hilafet*, Kayıhan Yayınevi, İstanbul 1999.

HAKKI, Aydın, *İslam Hukuku, Devlet ve Ahkām-ı Sultāniyye İlişkisi,* Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: II, Sivas 2001.cilt: V

ḪALİFE İBRĀHĪM b. Yahya, *es-Siyāsetu'ş şer'iyye, Muessesetu Şebabu'l-Cāmiati*, el-İskenderiye (t.y).

ḪALLĀF, Abdulvehab**,** *es-Siyāsetu'ş-şer'iyye fi''ş-Şuūni'd-Dusṭūriyye ve'l-Ḫāriciyye ve'l-Māliyye,* Müesesetu'r-Risale, Kahire 1993.

----------**,** es-*Siyāsetu'ş-şer'iyye ev Nizāmu'd-Devletu'l-İslāmiyye el-Maṭbaatu's-Selefiyye*, Kahire 1350 h.

----------**,** *Usūlu'l-Fıkıh ve Ulāṣetu't-Teşrīu'l-İslamī,* Dāru'l-Fikri'l-Arabī, Kahire 1996.

HAMİDULLAH, Muhammed, *İslam Müesseselerine Giriş*, çev. İhsan Süreyya Sırma.

HARMAN, Umer Faruk, *Katolik Kilisesi ve Teokrasi, Din-devlet İlişkileri Sempozyumu*, İstanbul 1996.

HURİYE, Tevfik, *Farabi'den Abduh'a Siyasi Düşüncesi*, çev. Vecdi Akyüz, İz Yayıncılık, İstanbul 1995.

Hz. Peygamberin hayatında Şūra. Makale, https://www.islamweb.net/media/index.php?page=article&lang=A&id=178115 (16.03.2018)

İBN ĀBİDĪN, Muhammed b. Umer b. Abdulaziz, *Hāsiyetu İbni Ābidīn alā'd-Durri'l-Muḫtār Şerhu Tenvīru'l-Ebṣār,* Dāru'l-Fikir, Beyrūt 1992.

İBN FERHŪN, Burhānud-Dīn İbrahim b. Muhammad, *Tebsuratu'l-Hukkām fi Usūli'l-Ukdiyye ve Manāhici'l-Ahkām,* Dāru ālami'l-Kutub, Riyād 2003.

İBN FŪDĪ, Abdullah b. Muhammed, *Diyāhu's-Siyāsāti ve Fetāvā en-Nevāzil Mimmā Uva min Furūu'd-Dīn Mine'l-Masāil,* ez-Zehrāu li'l-a'lāmi'l-Arabī, Kahire 1988.

İBN ḪALDŪN, Veliyyüddīn Abdurrahmane b. Muhammad, *Mukaddime* çev. Haz. Süleyman Uludağ, Dergāh Yayınları, İstanbul 2008.

İBN HAZM, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed, *el-Faṣl fi'l-Mileli ve'l-Ahvāi ve'n-Niḥali,* Beyrut (t.y).

İBN KAYYİM, el-Cevzī**,** *et-Turuku'l-Hukmiyye fi's-Siyāseti'ş-Şer'iyye*, Dāru Ālimi'l-Fevāhid, Mekkah, 1428 h.

---------- *İhlāmu'l-Muvekiīn ar-Rebbi'l-Ālamīn*, Dāru İbni'l-Cevzī, Dammām 1423 h.

İBN KESİR, Ebu'l-Fedā, İsmail b. Umer, *Tefsiru'l-Kur'āni'l-A'zam*, Dāru't-Taybe, Riyād 1999.

İBN KUTEYBE, Ebū Muhammed Abdullah b. Müslüm, *el-İmāme ve's-Siyāse,* (thk. Halil Mansūr), Dāru'l-Kutibi'l-İlmiyye, Beyrūt 1997.

İBN MANZŪR, Muhammed b. Mükrin *Lisānu'l-Arab,* Mu'essetu'l-A'lāmi, Beyrût 2005.

İBN NUCEYM, Zeynüddīn İbrahim b. Muhammed, *el-Bahru'r-Rāik Şerhu Kenzi'd-Dekāik*, Dāru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrūt 1997.

İBN TAYMİYYE, Ebu'l-Abbās Takiyyuddīn Ahmed, *es-Sārimu'l-Meslūl alā Şātimi'r-Rasūl*, el-Harsu'l-Vatenī's-Saūdī, Riy*ā*d 1983.

---------- *es-Siyāseti'ş-şer'iyye fi İslāhi'r-Rai v'er-Reiyye,* Vez*ā*rat'üs-Şuûn'ul-İslāmiyye, Medine 1418 h.

---------- *Mecmūu'l-Fetāvā*, Matbaatu Melik Fahd, Medina1995.

İBN-ARABĪ, Bekir Muhammed b. Abdullah, *Ahkamu'l- Kur'an*. Maṭbaatu'l-Bābi'l-Halebī, 1958.

İ**BRAHİM,** Abdurrahim, *es-Siyāseti'ş-Şer'iyye (Mefhūmuhū- Mesādiruhū-Mecâlātuhū*, Dāru'n-Neşr, 2006.

İsa Amīn, Muhammed, *Ḳiyādetu'r-Rasuli'l-lāh Salla lāhu aleyi ve Sellem ve'l-Fikri'l-'Askeri'l-Hadīs*, http://midad.com/article/202703/%D9%82%D9%8A%D8%A7%D8%AF%D8%A9-قيادة الرسول صلى الله عليه وسلم والفكر العسكري الحديث (20.04.2018).

İVAD, es-Seyd Sālih, *Aseru'l-örf fi't-Teşrīi'l-İslāmī*, Dāru'l-Kitabi' l-cāmi'i, Kahire (t.y)

KARDĀVĪ, Yusuf, *Şeriatu'l-İslām Ṣālihatun li't-Tetbīḳ fī Kulli Zamanin ve Mekānin*, Dāru's-Surūḳ, Beyrūt 1987.

KOMİSYON, *Mu'cemu'n-Nefāisi'l-Muhīd*, Dāru'n-Nefāis, Beyrūt 2007.

KORKMAZ, Fahrettin, *Gazali'de Devlet*, TDV Yayınları, Ankara 1995.

KOŞUM, Adnan, *İslām Hukukunda Siyaset-i şer'iyye Kavramı,* İslami Araştırmalar Dergisi, Say.XVI, Ankara 2003.

KÖKSAL, Cüneyd Asım, *Fıkıh ve Siyaset Osmanlılarda Siyaseti-ş şer'iyye*, Klasik yayınları, İstanbul 2016.

KÖSE, Üzeyir *İslām Hukukunda Devlet Başkanlığı ve Meşru Devlet Başkanına İsyan Suçu ve Cezası*, Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, say. VII, Kilis 2017.

KUBALI, Hüseyin Nail, *Türk Esas Teşkilat Hukuku Dersleri*, İstanbul 1960.

LOKMĀN, Tayyib, *İslam'ın Politik Sistemi*, İlke Yayıncılık, İstanbul 2010.

MAHMŪD, Abdulhamid Ali Hamed, *el-Meṣaliḥi'l- Mursele ve Tatbīkātuha'l-Muāṣira*, Yüksek Lisans Tezi, Cāmiatu'n-Necāhi'l-Vatani, Filistin 2009.

MAKRİZĪ, Ahmed b. Ali b. Abdilkādir Takuyiddin, *el-Mevā'iz ve'l-İ'tibāri bizikri'l-Ḫuṭeti ve'l-Āṯār*, Dāru sādir, Beyrūt (t.y)

MĀVERDĪ, *Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed El-Ahkāmu's-Sultāniyye ve'l-Vilāyatu'd-Dīniyye,* Dāru'l Kitabi'l -Arabi, Beyrūt 1990.

---------- *Edebu'd-Dünya ve'd-Dīn,* Kahire 1983.

MEVDŪDĪ, Ebu'l- A'la- *Nizāmu'd-Devleti fi'l- İslāmi*, çev. Rasim Özden Ören, Hilal yayınları, Ankara 1967.

MİLLER, David**,** *Siyasal Düşünce Ansiklopedisi*, çev. Peker Bülent- Kıraç Nevzat, Ankara 1994.

MUBĀREK, Cemīl Muhammed, *Nazariyyetu'z-Zarūrāti'ş-şer'iyye* Hudūduhā ve ḍavābiṭuhā, Kahire 1988.

MUHAMMED, b. Hibbān *el-İhsān fī Taḳrībi ṣahīhi ibn Hibbān*, Mu'esesetu'r-Risāle, Beyrut 1988.

MUHAMMED, Hamidullah, *İslām Anayasa Hukuku*, Beyan Yayınları, İstanbul 2012.

MÜNCİ, Kapanı, *Politika Bilimine Giriş,* BigBang (BB101) Yayınları, Ankara 1978.

MÜSLÜM, b. Haccāc ebu'l-Hasan en-Nīsābūrī, *Sahīhu Müslüm* Dāru't-Ṭurāsi'l-'Arabī, (t.y)

NEBHAN, Muhammed Faruk, *İslam Hukukunda Eşitlik*, çev, Servet Armağan, İstanbul 1978.

NESEFĪ, Necmuddīn, Ebu Hafs Umer b. Muhammed b. Ahmed, *Tilbetu't-Telebe fi'l-İstılāhāti'l-Fıkhiyye,* el-Matbaatu'l-Āmira, Bağdat (t.y).

PEKCAN, Ali, *İslam Hukukunun Genel Özellikleri*, D.İ.B. Selçuk Eğitim Merkezi, sayı: IV, Konya 1999.

RAĞIB, El-Asfehānī**,** *el-Mufredāt fî Ğarîbi'l Kur'ānı,* Dāru'l-Kalem, Dimeşk 1412 h.

RİZA, Reşid, *Hilafet en Büyük Önderlik*, Mana Yayınları, İstanbul 2010.

RUFĀÎ, Cemîla Abdulkadir Şahban, *es-Siyasetu'ş-şer'iyye inda İmam İbn Kayyim el-Cevziyye,* Dāru'l-furuḳān, Ammān 2004.

SA'D EL-ATABĪ, *Macālatu's-Siyāseti'ş- şer'iyye*, http://www.alukah.net/Web/alotaibi/10593/2395. (03.04.2018).

SARI, Ibrahim**,** *Benin Devletim Benim Anayasam*, Net Medya Yayıncılık, İstanbul 2016.

SOYSAL, Mumtaz, *Anayasaya Giriş,* İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 1968.

ŞĀ'BAN, Zekiyyüddīn**,** *İslam Hukuk İlminin Esasları (Usūlu'l Fıkıh),* TDV Yayınları, Ankara 2014.

ŞĀTIBĪ, İbrāhīm b. Mūsā el-Lahmî EbūİshāK, *el-İ'tisām,* Dāru ibn Ceyzī, Dammam 2008.

---------- *el-Muvāfākāt fî Usūli'ş-Şerīa*, Dāru ibnu Āffān, 1997.

ŞENER, Abdulkadir, *İslam Hukukuna Giriş*, İzmir 2014.

TABERĪ, Muhammed b. Cerîr, *Tārîhu'r-Rusul ve'l-Mulûk*, (thk. Muhammed Ebû Fazl İbrāhîm, Dāru'l-Maā'rif, Kahire 1967.

TĀÇ, Abdurrahman, *es-Siyasetu'ş-şer'iyye ve'l-Fıkhu'l-İslāmī,* Macelletu'l-Ezher. (t.y).

TALİP, Türcan, *Şūra,* DİA, TDV Yayınları, Ankara 2010.

TİRMİZĪ, Ebū İsa b. Sevre, *Sünen,* el-Mektebetu'l-İslāmiyye (t.y).

TURAN, Ömer, *İslâm ve Demokrasi*, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, Ankara 1999.

ULUDAĞ, Süleyman, *İslām Siyāset İlişkileri*, Dergāh Yayınları, İstanbul 2008

URAL, Şafak, *Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değerler ve birey,* Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara 1999.

VİLD, Mustafa**,** Ahmet Mahmud, *es-Siyaseti'ş- şer'iyye, fi'l- Alāḳāti Duveliyye, fıkhu's- Siyaseti'ş- şer'iyye Sempozyumu.* http://sharekshabab.com/userfiles/013 (14.03.2018)

YAHYA, Abdurrahman b. Salih, *es-Siyaseti'-ş şer'iyye ve Ṣilatuhā bi't-Teḫṭīti'l-Gunāhī'l-İslāmī,* Cāmiatu'n-Neifi'l-Arabiyye li'l-Ulūmi'l-amniyye, Riyād 2007.

YAMAN, Ahmet – **ÇALIŞ,** Halit**,** *İslam hukukuna giriş,* Marmara.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2015.

YANARDAĞ, Alā'ddîn, *Örf ve adetler sosyolojisi,* Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: XI, 2017.

YAŞAR, Yiğit**,** *İslam Ceza Hukukunda Eşıtlık İlkesi ve dokunulmazlık*, Kur' an Mesajı İlmi Araştırmalar Dergisi, say IIIX. IVX, VX, İstanbul 1999.

YILDIZ, "*Ehl-i Hall ve'l-Akd*", Sosyal Bilimler Ansiklopedisi.

YILMAZ, *Ejder*, *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Yayınları, Ankara 1996.

YUNUS, Apaydın, *Siyāset-i şer 'iyye*, DİA, TDV Yayınları, İstanbul 2009.

YÜKSEL, Macit, *İslam Anayasa Hukukuna Giriş*, Fidan Yayınevi, Tavas 1990.

ZABUNOĞLU, Yahya Kazım, *Kamu Hukukuna Giriş*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1973.

ZEYDĀN, Abdulkarim, *İslam Kukukunda Ferd ve Devlet,* Kalem Kitabevi, İstanbul 1969.

---------- *El-Alākatu'd-Duveli fi'l-İslām,* Dāru'l-Maktebi, Dimeşk 2000.

---------- *el-Medḫal lidirāseti'ş-şerīat,* Mu'esesetu'r-Risāle, Beyrūt 2005.

ZUHAYLĪ, Vehbe**,** *el-Fıkıhu'l-İslamī ve Edillatuhū*, Dāru'l-Fikir, Dimeşk 1985, VI.

ZUHD, İsām'ül-Abdu, *Evleviyetu's-Siyaseti'ş-Şer'iyye*, (m.y) 2014

ÖZET

KOANDA, Moussa, ***Siyâset-i şer'iyye Kavramı ve Modern Çağdaki Uygulama Alanları***, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Oğuzhan TAN. Ankara Üniversitesi, 2019, s.75.

Bu çalışmada *siyâset-i şer'iyye* mahiyeti ve âlimlerin verdiği tanımlar farklı mezheplere göre tespit ederek değerlendirmeye gayret gösterilmiştir. Çağımızdaki muhtemel uygulanma alanlarının detaylıca incelenmiştir.

Tez, giriş ve sonuç kısımıyla birlikte üç bölümden oluşturmaktadır. Tezin giriş kısmı konunun amacı, önemi, sınırlandırılması, sunulması ve kaynak değerlendirilmesini içermektedir.

Birinci bölümde, *siyâset-i şer'iyye* kavramına genel bir bakış ele alınmıştır. Bu bölümde klasik ve modern fukaha'nın verdiği *siyaset-i şer'iyye* kavramının tanımlamaları sunulmuştur. Bu bölümde de Hz. Peygamberin siyaset olarak yaptığı işlerin örnekleri tespit edilmştir. *Siyâset-i şer'iyye'ye* dayandığı kaynakları incelenmiştir. *Siyâset-i şer'iyye* uygulanabilmek için alimerin koyduğu şartlar olması gerekmektedir.

İkinci bölümde ise, *siyâset-i şer'iyye* ve modern siyaseti arasında mukayeseli yapılmıştır. Bu bölümde *siyâset-i şer'yye*'nin ve modern siyaseti özellikleri değerlendirmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise, günümüzde *siyâset-i şer'iyye*'nin uygulanma alanları ele alınmıştır. Bu bölümde genel yönetim veya idâre, devletler arası ilişkiler, yargı sistemi ve iktisadi /ekonomik alanlarını kapsamaktadır.

Anahtar kelimeler: *siyâset-i şer'iyye*, siyâset, maslahat-ı mürsele, sedd-i zerâi, istihsan, örf.

ABSTRACT

KOANDA, Moussa ***THE CONCEPT OF ISLAMIC POLITICS AND ITS APPLICATION IN THE MODERN ERA***, Masters Thesis. Supervisor, Doç. Dr Oğuzhan TAN. Ankara University, 2019, P.75

This rearch tries to evaluate the application and the scope of Islamic politics according to Islamic scholors of different schools of thoughts. It also finds out the areas of application of Islamic politics in this modern time.

The thesis consists of an introduction and three chapters. The introductory section consists of the aim of the research, the importance of the research, the scope of the research, arrangement and literature review.

The first chapter treats the general concept of Islamic politics. This chapter presents definitions of both classic and modern scholars, examples of the holy porphet's application of Islamic politics is also made available. The proves for Islamic politics are also evaluated and then the necessary conditions to be followed in practising Islamic politics are as well presented in this chapter.

The second chapter of the research makes a comparison between Islamic politics and conventional politics. Again, the chapter evaluates the characteristics of both Islamic politics and conventional politics.

The third chapter, researches, on modern areas where Islamic politics is applicable. These areas include management, inter-state relationships, judicial services and economics.

Key words: Islamic Politics, politics, maslahat mursele, seddi-zarai, istihsan an örf.